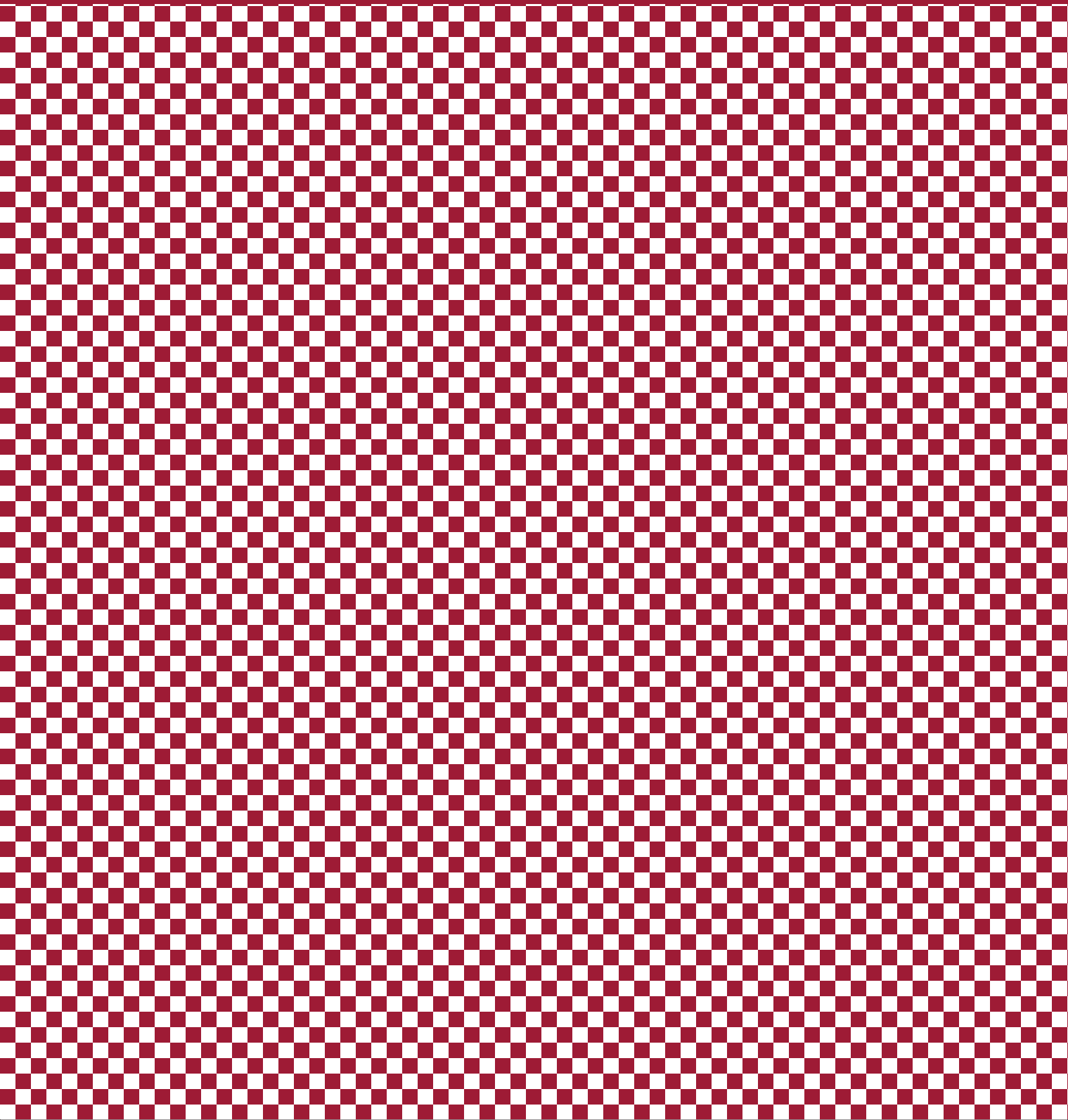

**LATVIJAS BANKAS 2011. GADĀ VEIKTĀ MAKSĀJUMU
UN VĒRTSPAPĪRU NORĒĶINU SISTĒMU PĀRRAUDZĪBA**

SATURS

KOPSAVILKUMS	4
1. SISTĒMISKI NOZĪMĪGU MAKSĀJUMU SISTĒMU PĀRRAUDZĪBA	5
1.1. SAMS	5
1.2. TARGET2-Latvija	7
1.3. DENOS	8
2. NELIELA APJOMA MAKSĀJUMU SISTĒMAS	13
2.1. EKS	13
2.2. FDL	16
2.3. PNS	17
2.4. AS "Itella Information" sistēma	17
3. MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻI	18
3.1. Maksāšanas līdzekļu attīstība	18
3.2. Klientu konsultēšana	21
4. SEPA PROJEKTS	21
5. PROJEKTS "TARGET2 VĒRTSPAPĪRIEM"	22
6. PĀRRAUDZĪBAS PROJEKTS "PĒTĪJUMS PAR MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU IZMAKSĀM SABIEDRĪBAI"	22
7. TIESĪBU AKTU GROZĪJUMI	23
8. SADARBĪBA AR CITĀM INSTITŪCIJĀM	24
8.1. Sadarbība ar ECB	24
8.2. Sadarbība ar Pasaules Banku	24
9. SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA	24
10. LATVIJAS BANKAS POLITIKA MAKSĀJUMU UN VĒRTSPAPĪRU NORĒĶINU SISTĒMU JOMĀ	24
PIELIKUMI	
1. Pārskats par EKS atbilstības pamatprincipiem novērtējumam	25
2. Latvijas Bankas pārskats par AS "Itella Information" sistēmas pašnovērtējumu	35
3. Pārtraugu paveiktais SEPA projektā	40
4. Pārtraugu paveiktais projektā "TARGET2 vērtspapīriem"	45

© Latvijas Banka, 2012

Informāciju sagatavojusi Latvijas Bankas Maksājumu sistēmu pārvalde.

Pārpublicējot obligāta avota norāde.

ISBN 978-9984-888-03-3

Latvijas Banka

K. Valdemāra iela 2A, Rīga, LV-1050

Tālrunis: 67022300 Fakss: 67022420

<http://www.bank.lv>

info@bank.lv

SAĪSINĀJUMI

AS – akciju sabiedrība
 ATM – bankomāts (*Automated Teller Machine*)
 Birža – fondu birža *NASDAQ OMX Riga*
 COGEPS – Euro maksājumu stratēģijas kontaktgrupa (*Contact group on euro payments strategy*)
 CPSS – Starptautisko norēķinu bankas Maksājumu un norēķinu sistēmu komiteja (*Committee on Payment and Settlement Systems; CPSS*)
 CPSS-IOSCO – Starptautisko norēķinu bankas Maksājumu un norēķinu sistēmu komiteja un Starptautiskā Vērtspapīru komisiju organizācija (*Committee on Payment and Settlement Systems and International Organization of Securities Commissions; CPSS-IOSCO*)
 CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
 CVD – centrālais vērtspapīru depozitārijs
 DENOS – LCD vērtspapīru norēķinu sistēma
 DVP – ar naudas norēķiniem saistīti vērtspapīru pārvedumi jeb piegāde pret samaksu (*delivery versus payment*)
 ECB – Eiropas Centrālā banka
 ECBS – Eiropas Centrālo banku sistēma
 EEZ – Eiropas Ekonomikas zona
 EK – Eiropas Komisija
 EKS – Latvijas Bankas elektroniskā klīringa sistēma
 e-nauda – elektroniskā nauda
 EPC – Eiropas Maksājumu padome (*European Payments Council; EPC*)
 ES – Eiropas Savienība
 ESCB-CESR – ECBS un Eiropas Vērtspapīru regulatoru komiteja (*Committee of European Securities Regulators; CESR¹*)
 FDL – SIA "First Data Latvia"
 FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija
 FOP – beznaudas vērtspapīru pārvedumi (*free of payment*)
 LCD – Latvijas Centrālais depozitārijs
 LDDK – Latvijas Darba devēju konfederācija
 LIKTA – Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija
 LKA – Latvijas Komerčbanku asociācija
 MVKAKP – Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvā padome
 NLG – nacionālā lietotāju grupa
 NMSDG – Euro projekta Vadības komitejas Naudas un maksājumu sistēmu darba grupa
 NSDG – Nacionālā SEPA darba grupa
 PNS – VAS "Latvijas Pasts" norēķinu sistēma
 POS – karšu pieņemšanas vietas terminālis (*Point of Sale*)
 PSPWG – Maksājumu sistēmu politikas darba grupa (*Payment Systems Policy Working Group*)
 PTAC – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
 SAMS – Latvijas Bankas starpbanku automatizētā maksājumu sistēma
 SEPA – Vienotā euro maksājumu telpa (*Single Euro Payments Area*)
 SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību

¹ Kopš 2011. gada 1. janvāra – Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (ESMA).

SWIFT – banku radīta starptautiska organizācija, kas nodrošina starpbanku finanšu ziņojumu pārraidi, izmantojot telekomunikāciju tīklu (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication*; Vispasaules Starpbanku finanšu telekomunikāciju sabiedrība)

TARGET – Eiropas automatizētā reālā laika bruto norēķinu sistēma (*Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system*; TARGET)

TARGET2 – otrās paaudzes TARGET sistēma

T2V – TARGET2 vērtspapīriem

VAS – valsts akciju sabiedrība

VID – Valsts ieņēmumu dienests

VNS – Latvijas Bankas vērtspapīru norēķinu sistēma

VSAA – Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

KOPSAVILKUMS

Latvijā maksājumu sistēmas pārraudzība notiek saskaņā ar likuma "Par Latvijas Banku" 9. pantu, kas nosaka, ka Latvijas Bankas uzdevums ir veicināt raitu maksājumu sistēmu darbību Latvijas Republikā. Lai to īstenotu, Latvijas Banka veic maksājumu sistēmu pārraudzību, nodrošina starpbanku maksājumu sistēmu darbību, kā arī sniedz norēķinu pakalpojumus finanšu tirgus dalībniekiem, izmantojot centrālās bankas naudas līdzekļus. Latvijas Banka pārrauga arī vērtspapīru norēķinu sistēmas, jo problēmas vērtspapīru norēķinu infrastruktūrā var izraisīt maksājumu sistēmu darbības traucējumus un apgrūtināt monetārās politikas īstenošanu.

2011. gadā pārraudzība tika veikta saskaņā ar "Latvijas Bankas politiku maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" (apstiprināta ar Latvijas Bankas padomes 2011. gada 13. janvāra lēmumu Nr. 189/6).

Uzturot starpbanku maksājumu sistēmas, Latvijas Banka nodrošina drošus, ātrus un efektīvus norēķinus starp kredītiestādēm un citu sistēmu galanorēķinus. Tādējādi kredītiestādēm pieejama efektīva maksājumu infrastruktūra, sniedzot maksājumu pakalpojumus saviem klientiem.

Pārraugi veica Latvijas Bankas maksājumu sistēmu SAMS, EKS, TARGET2-Latvija un LCD vērtspapīru norēķinu sistēmas DENOS ikdienas pārraudzību, analizējot sistēmu tehnisko un operacionālo darbību, kā arī apkopojot sistēmu statistiskos datus. 2011. gadā visās trijās Latvijas Bankas uzturētajās sistēmās vidēji dienā kopā tika apstrādāti 140.6 tūkst. maksājumu 1.2 mljrd. latu apjomā. SAMS nodrošināja 99.93% pieejamību (sistēma nebija pieejama 1 stundu, 8 minūtes un 52 sekundes), TARGET2 pieejamība visā sistēmā kopā bija 99.89%, EKS pieejamība – 99.77% (tikai trīs reizes gada laikā norēķins aizkavējās ilgāk par 30 minūtēm). Sistēmiskā riska analīze norādīja, ka risks joprojām ir zems. DENOS pārvedumu kopskaits gadā bija 62.0 tūkst., no tiem DVP – 29.4 tūkst. (kopapjoms – 669.8 milj. latu), FOP – 32.5 tūkst. DENOS nodrošināja 99.9% pieejamību.

Latvijas Banka turpināja pārraudzīt ārpus Latvijas Bankas darbojošās neliela apjoma maksājumu sistēmas, pārraudzības prioritātes nosakot saskaņā ar 2009. gadā veikto Latvijas maksājumu sistēmu uz risku balstīto novērtējumu. Pārraugi maksājumu sistēmu pārraudzības ietvaros 2011. gadā novērtēja EKS un AS "Itella Information" tiešā debeta maksājumu infrastruktūras – Automātisko maksājumu sistēmas (tālāk tekstā – AS "Itella Information" sistēma) – atbilstību CPSS apstiprinātajiem "Sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu pamatprincipiem" (tālāk tekstā – Pamatprincipi). Pārraugi sadarbībā ar FKTK un LCD uzsāka DENOS un ar to saistītās infrastruktūras atbilstības ESCB-CESR rekomendācijām novērtējumu, ko plāno pabeigt 2012. gadā.

Latvijas Banka turpināja piedalīties SEPA projektā, lai maksājumu sistēmu pārrauga statusā veicinātu Latvijas maksājumu sistēmu integrāciju SEPA. Savukārt, lai veicinātu Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu integrāciju ES valstu saskaņotā vērtspapīru norēķinu procesā, pārraugi turpināja piedalīties T2V projektā.

1. SISTĒMISKI NOZĪMĪGU MAKSĀJUMU SISTĒMU PĀRRAUDZĪBA

2011. gadā Latvijas Banka, pārbaudot sistēmiski nozīmīgas maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmas, veica ikdienas pārraudzību (t.sk. statistisko datu analīzi) un sistēmiskā riska novērtēšanu, kā arī uzsāka DENOS un ar to saistītās infrastruktūras atbilstības ESCB-CESR rekomendācijām novērtējumu.

1.1. SAMS

2011. gadā SAMS bija vienīgā sistēmiski nozīmīgā maksājumu sistēma norēķiniem latos. Saskaņā ar statistikas datiem SAMS apstrādāto maksājumu kopskaits vidēji mēnesī palielinājās par 1.8%, gadā sasniedzot 216.4 tūkst., savukārt maksājumu kopapjoms vidēji mēnesī palielinājās par 1.2%, gadā sasniedzot 137.8 mljrd. latu. 2011. gadā SAMS nodrošināja 99.93% pieejamību. Sistēmiskā riska analīze norādīja, ka risks joprojām ir zems.

2011. gadā SAMS bija vienīgā sistēmiski nozīmīgā latu maksājumu sistēma Latvijā. Tā turpināja nodrošināt reālā laika bruto norēķinus latos – Latvijas Bankas monetārās politikas darījumiem, liela apjoma starpbanku maksājumiem, citu Latvijā darbojošos maksājumu sistēmu galanorēķiniem jeb mijieskaita norēķiniem un steidzamajiem klientu maksājumiem.

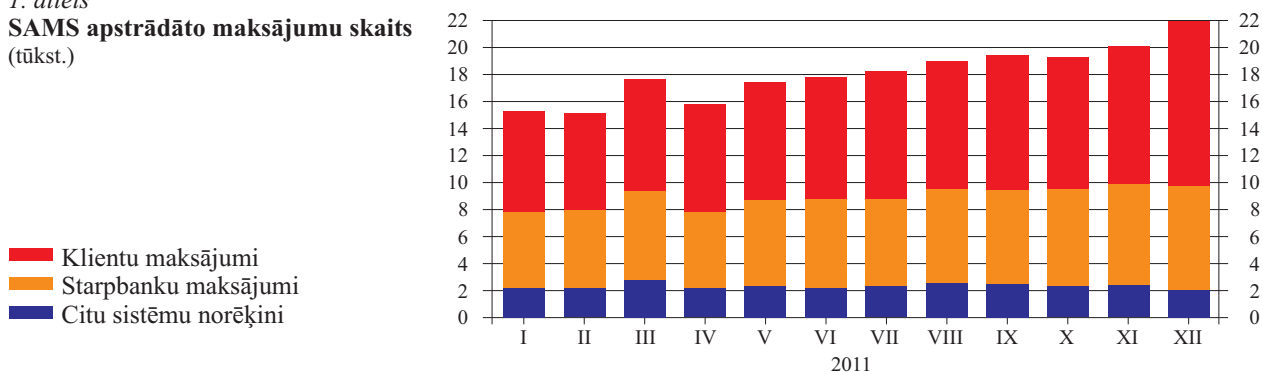
Turpinot novērtēt likviditātes situāciju sistēmā (III pamatprincips), kā arī lai laikus pamanītu iespējamās operacionālā riska pazīmes (VII pamatprincips), 2011. gadā tika veikta ikdienas jeb nepārtrauktā pārraudzība, kas ietvēra SAMS statistisko datu apkopošanu un analīzi un sistēmas pieejamības un incidentu novērtēšanu, analizējot to ietekmi uz citām sistēmām.

Sistēmas statistisko datu analīze

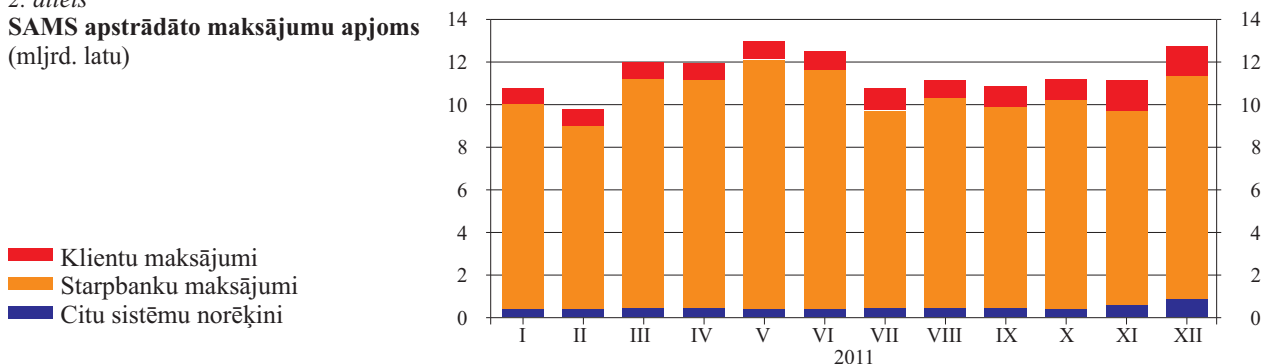
Katru mēnesi Latvijas Banka apkopoja SAMS operatoru sniegto detalizēto informāciju par SAMS maksājumiem iepriekšējā mēnesī. Statistiskā informācija tika publicēta Latvijas Bankas interneta vietnē, kā arī izmantota Latvijas Bankas pārskatu sagatavošanai.

2011. gada beigās SAMS bija 26 dalībnieki, t.i., par vienu dalībnieku vairāk nekā 2010. gada beigās, jo gada laikā sistēmai pievienojās trīs jauni dalībnieki – AS "Latvijas Biznesa banka", Rīgensis Bank AS un Valsts kase, bet divi dalībnieki – AS banka SNORAS Latvijas filiāle un AS "Latvijas Krājbanka" – pārtrauca dalību sistēmā. Sistēmā piedalījās 24 kredītiestādes (t.sk. četras ārvalstu banku filiāles), Latvijas Banka un Valsts kase. 2011. gadā SAMS apstrādāto maksājumu kopskaits vidēji mēnesī palielinājās par 1.8%, gadā sasniedzot 216.4 tūkst., savukārt maksājumu kopapjoms vidēji mēnesī palielinājās par 1.2%, gadā sasniedzot 137.8 mljrd. latu (sk. 1. un 2. att.). 2011. gadā SAMS maksājumu skaits salīdzinājumā ar 2010. gadu pieauga par 12.1%, savukārt apjoms samazinājās par 17.1%. Latvijas Bankai ieviešot noguldījuma iespēju uz septiņām dienām, vērojams SAMS apgrozījuma kritums, sākot ar 2010. gada aprīli, jo līdz tam, izmantojot noguldījuma iespēju uz nakti Latvijas Bankā, bija biežāk jāveic maksājumi.

1. attēls

SAMS apstrādāto maksājumu skaits
(tūkst.)

2. attēls

SAMS apstrādāto maksājumu apjoms
(mljrd. latu)

Starpbanku maksājumu apjoma īpatsvars SAMS 2011. gadā bija 87.5%, klientu maksājumu apjoma īpatsvars – 8.5%, bet starpbanku un klientu maksājumu skaita īpatsvars – attiecīgi 36.5% un 50.6%. 2011. gadā SAMS nodrošināja *MasterCard Europe Sprl* un *Visa Europe Services Inc.* karšu maksājumu sistēmu, DENOS, FDL karšu maksājumu sistēmas un EKS galanorēķinus. Papildsistēmu galanorēķinu īpatsvars SAMS bija 4.0% apjoma ziņā un 12.9% skaita ziņā.

Pārtraugi saņēma informāciju par SAMS vai to uzturošo resursu darbības problēmām un to risināšanas gaitu, izmantojot Latvijas Bankas incidentu reģistrā ievadītos datus. Pārtraugi sekoja līdzīgai problēmu risināšanas gaitai un nepieciešamības gadījumā informēja Latvijas Bankas Maksājumu sistēmu pārvaldes vadītāju un citus speciālistus, kuri iesaistīti darbības pārtraukumu novēršanā, par šo pārtraukumu ietekmi uz citām sistēmām.

2011. gadā SAMS nodrošināja 99.93% pieejamību (2010. gadā – 99.99%). Sistēmai bija četri darbības pārtraukumi, un SAMS nebija pieejama kopā 1 stundu, 8 minūtes un 52 sekundes (2010. gadā – 3 minūtes un 5 sekundes). Tikai viens darbības pārtraukums izraisīja Latvijas Bankas kritisko procesu izpildes pārtraukumu, un tas ilga 53 minūtes. Šis pārtraukums neizraisīja sistēmisko risku. Pārējie darbības pārtraukumi bija īslaicīgi un neizraisīja Latvijas Bankas kritisko procesu izpildes pārtraukumu.

Riska novērtējums

Veicot sistēmiskā riska novērtējumu 2011. gadā, tāpat kā iepriekš, tika analizēti trīs rādītāji: 1) sistēmas īpatsvars attiecīgo maksājumu segmentā; 2) koncentrācijas rādītājs un 3) norēķina efekta rādītājs.

2011. gadā SAMS tika veikti 92.9% no visiem Latvijā uzsāktajiem starpbanku kredīta pārvedumiem latos, un to apjoma īpatsvars bija 96.8% (2010. gadā – attiecīgi 89.3% un 96.7%).

SAMS koncentrācijas rādītājs maksājumu skaita ziņā 2011. gadā bija 71.9%, bet apjoma ziņā – 78.4% (2010. gadā – attiecīgi 73.0% un 81.3%). Šā rādītāja samazināšanās liecina par domino efekta iespējamības krišanos SAMS.

SAMS norēķina efekta rādītājs, kas bruto norēķinu sistēmu gadījumā raksturo norēķinu līdzekļu izmantošanu, 2011. gadā bija 44.9% (2010. gadā – 55.0%). Tas aprēķināts, attiecinot gada vidējo vienā dienā dalībnieku nosūtīto maksājumu apjomu SAMS pret vidējiem vienas dienas dalībnieku kontu atlikumiem Latvijas Bankā. 2011. gadā tie bija attiecīgi 341.6 milj. latu un 760.1 milj. latu. Tā kā Latvijas Bankai kā sistēmas dalībnieci konta bilance nav atsevišķi nodalāma, tās nosūtītie maksājumi aprēķinos netiek ņemti vērā.

Norēķina efekta rādītājs joprojām bija zems (efektīvās sistēmās dienā veikto maksājumu apjoms var pat vairākas reizes pārsniegt kontos pieejamo līdzekļu apjomu), tāpēc arī sistēmiskā riska iespējamība saglabājās zema. Šāds norēķina efekta rādītājs skaidrojams ar to, ka latu kontos Latvijas Bankā glabājas kredītiestāžu noguldījumi, kas tiek izmantoti gan maksājumu veikšanai, gan Latvijas Bankas noteikto obligāto rezervju prasību izpildei. Tādējādi naudas līdzekļu apjoms šajos kontos pārsniedz maksājumiem nepieciešamo līdzekļu apjomu.

Lai noteiktu, vai atsevišķa SAMS dalībnieka nespēja nosūtīt maksājumus varētu ietekmēt pārējo SAMS dalībnieku spēju veikt maksājumus, un lai novērtētu likviditātes pietiekamību SAMS, Latvijas Banka, izmantojot *Suomen-Pankki – Finlands Bank* izstrādāto maksājumu un norēķinu sistēmas darbības imitējošo modeli *BoF PSS2*, 2011. gadā veica SAMS datu simulāciju. No simulācijas rezultātiem secināms, ka Latvijas Banka ir nozīmīgs SAMS dalībnieks un tai jānodrošina augstas darbības nepārtrauktības prasības, kas pašlaik tiek nodrošinātas.

Veicot likviditātes pietiekamības novērtējumu SAMS, secināts, ka augstākais nepieciešamais likviditātes līmenis maksājumu veikšanai reālajā laikā bez kavējumiem vidēji dienā ir tikai 9.6% no norēķinu kontos esošajiem naudas līdzekļiem. Pārlietu augstais likviditātes līmenis sistēmas dalībnieku norēķinu kontos galvenokārt saistīts ar obligāto rezervju normu izpildi. Šo normu apjoms ievērojami pārsniedz norēķiniem nepieciešamo likviditāti. Norēķinu līdzekļu pietiekamību SAMS veicina arī tas, ka sistēmas dalībnieki dienas gaitā saņem likviditāti no citiem sistēmas dalībniekiem un maksājumu nosūtīšanas laiks ir izklaidēts visā sistēmas darba laikā.

1.2. TARGET2-Latvija

2011. gadā TARGET2 bija viena no eiro veikto maksājumu sistēmiski nozīmīgajām sistēmām ES. TARGET2 pārraudzību veica Eurosistēma. Latvijas Bankas pārraugi TARGET2 pārraudzībā piedalījās kā novērotāji un sniedza pārraudzībai nepieciešamos datus par TARGET2-Latvija darbību. 2011. gadā Eurosistēma vērtēja jaunajā TARGET2 versijā iekļauto pārmaiņu ietekmi uz atbilstību Pamatprincipiem un konstatēja, ka sistēmas novērtējums nepasliktinās. Visas pārmaiņas pozitīvi ietekmēja likviditātes un kredītriska ierobežošanu. Saskaņā ar statistiskajiem datiem 2011. gadā TARGET2-Latvija maksājumu kopskaits vidēji mēnesī pieauga par 2.2%, kopā gadā sasniedzot 307.4 tūkst.,

savukārt maksājumu apjoms vidēji mēnesī palielinājās par 0.2%, kopā gadā sasniedzot 227.8 mljrd. eiro (sk. 3. att.).

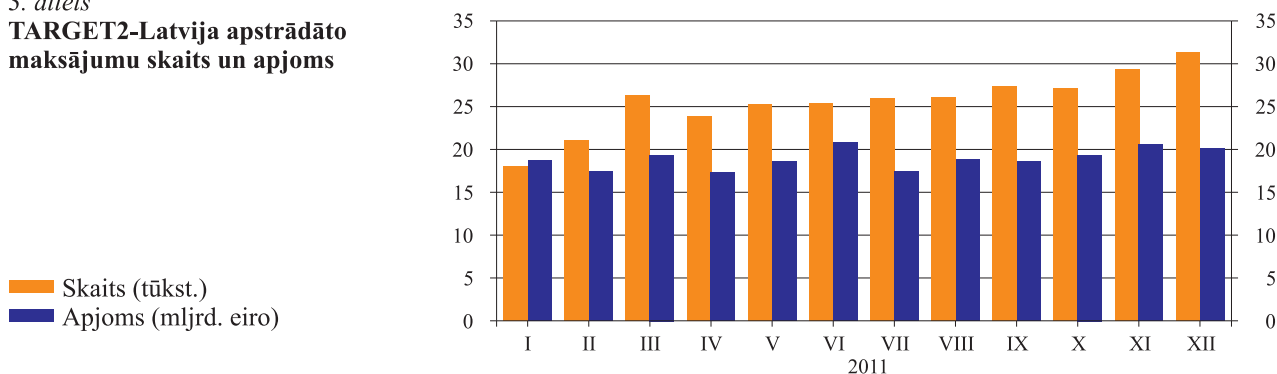
2011. gadā Latvijas Banka kopā ar citām ECBS dalībniecēm nodrošināja TARGET2 darbību. Latvijas Banka uzturēja TARGET2 komponentu TARGET2-Latvija, nodrošinot sistēmas dalībnieku savstarpējo eiro veikto maksājumu norēķinus un citu sistēmu galanorēķinus eiro.

2011. gada 31. decembrī TARGET2-Latvija bija 24 dalībnieki (par vienu dalībnieku mazāk nekā 2010. gada 31. decembrī), jo gada laikā sistēmai pievienojās Rigensis Bank AS, bet AS banka SNORAS Latvijas filiāle un AS "Latvijas Krājbanka" pārtrauca dalību sistēmā. Šajā sistēmā piedalījās 22 kredītiestādes (t.sk. trīs ārvalstu banku filiāles), Valsts kase un Latvijas Banka. TARGET2-Latvija 2011. gadā nodrošināja EKS galanorēķinus eiro.

TARGET2-Latvija 2011. gadā apstrādāto maksājumu skaits vidēji mēnesī pieauga par 2.2%, kopā gadā sasniedzot 307.4 tūkst., savukārt maksājumu apjoms vidēji mēnesī palielinājās par 0.2%, kopā gadā sasniedzot 227.8 mljrd. eiro (sk. 3. att.). 2011. gada kopējais maksājumu skaits bija par 7.1% lielāks, bet apjoms – par 13.9% lielāks nekā iepriekšējā gadā.

3. attēls

TARGET2-Latvija apstrādāto maksājumu skaits un apjoms

TARGET2-Latvija ir TARGET2 komponents, un sistēmas pieejamības rādītājs tiek aprēķināts visai sistēmai kopā. 2011. gadā pieejamības rādītājs TARGET2 bija 99.89% (2010. gadā – 100%).

Lai informētu lietotājus par TARGET2 incidentiem un nodrošinātu incidentu risināšanas veidus, ECB publicēja informāciju par TARGET2 pieejamību TARGET informācijas sistēmā, *Reuters* un ECB interneta vietnē.

1.3. DENOS

2011. gadā DENOS bija vienīgā sistēmiski nozīmīgā vērtspapīru norēķinu sistēma Latvijā. Sākot ar 2011. gadu, Latvijas Banka apkopoja DENOS apstrādāto pārvedumu statistiskos datus. Saskaņā ar šiem datiem DENOS apstrādāto pārvedumu skaits 2011. gadā bija 61.9 tūkst., no tiem DVP – 29.4 tūkst. (kopapjoms – 669.8 milj. latu), bet FOP – 32.5 tūkst.

Latvijas Banka sadarbībā ar FKTK un LCD uzsāka DENOS un ar to saistītās infrastruktūras atbilstības ESCB-CESR rekomendācijām novērtējumu, ko plāno pabeigt 2012. gadā.

2011. gadā DENOS bija vienīgā sistēmiski nozīmīgā vērtspapīru norēķinu sistēma Latvijā. Tā turpināja nodrošināt biržā slēgto darījumu bruto un neto DVP norēķinus, kā arī ārpusbiržas darījumu bruto DVP un FOP norēķinus.

2011. gadā LCD, izmantojot DENOS, turpināja nodrošināt divpusējos pārrobežu norēķinus ar Igaunijas CVD *Eesti Väärtpaberikeskus AS* un Lietuvas CVD *Vertybinių popierių atsiskaitymo sistema*. LCD pārtrauca sadarbību ar starptautisko CVD *Euroclear Bank*, jo šī sadarbība nebija pietiekami efektīva, bet noslēdza līgumu ar starptautisko CVD *Clearstream Banking SA Luxembourg*. Šī saikne ir vienpusēja un nodrošina DENOS dalībnieku un to klientu *Clearstream Banking SA Luxembourg* reģistrēto starptautisko vērtspapīru pārvedumus uz Latviju. Saiknes ar *Eesti Väärtpaberikeskus AS*, *Vertybinių popierių atsiskaitymo sistema* un *Clearstream Banking SA Luxembourg* nodrošina vērtspapīru norēķinus, izmantojot FOP un DVP.

Veicot vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzību saskaņā ar ESCB-CESR rekomendācijām, nepieciešama cieša sadarbība un informācijas apmaiņa ar vērtspapīru tirgus uzraudzības iestādēm, tāpēc Latvijas Banka Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu darbības un attīstības jautājumos sadarbojas ar FKTK.

2011. gadā Latvijas Banka sadarbībā ar FKTK un LCD uzsāka DENOS un ar to saistītās infrastruktūras atbilstības ESCB-CESR rekomendācijām novērtējumu. Šāds novērtējums nepieciešams gan no pārraudzības viedokļa, gan arī ir viens no CVD atbilstības nosacījumiem piekļuvei T2V pakalpojumiem.

2011. gadā, veicot DENOS pārraudzību, Latvijas Banka informēja LCD par CPSS-IOSCO rekomendāciju pārskatīšanu un Starptautisko norēķinu bankas publicēto konsultatīvo ziņojumu par jaunajiem standartiem (principiem) sistēmiski nozīmīgām finanšu tirgu infrastruktūrām, kas izvirza stingrākas prasības un aizvieto līdzšinējās CPSS-IOSCO rekomendācijas vērtspapīru norēķinu sistēmām, sistēmiski nozīmīgām maksājumu sistēmām un centrālajiem darījuma starpniekiem, nosūtot sagatavoto kopsavilkumu par būtiskākajām pārmaiņām attiecībā uz vērtspapīru norēķinu sistēmām izvirzītajām prasībām.

Lai novērtētu DENOS norēķinu likviditāti, kā arī lai laikus pamanītu iespējamās operacionālā riska pazīmes, 2011. gadā tika veikta ikdienas jeb nepārtrauktā pārraudzība, kas ietvēra DENOS statistisko datu apkopošanu un analīzi un sistēmas pieejamības un incidentu novērtēšanu, analizējot to ietekmi uz citām sistēmām.

Sistēmas statistisko datu analīze

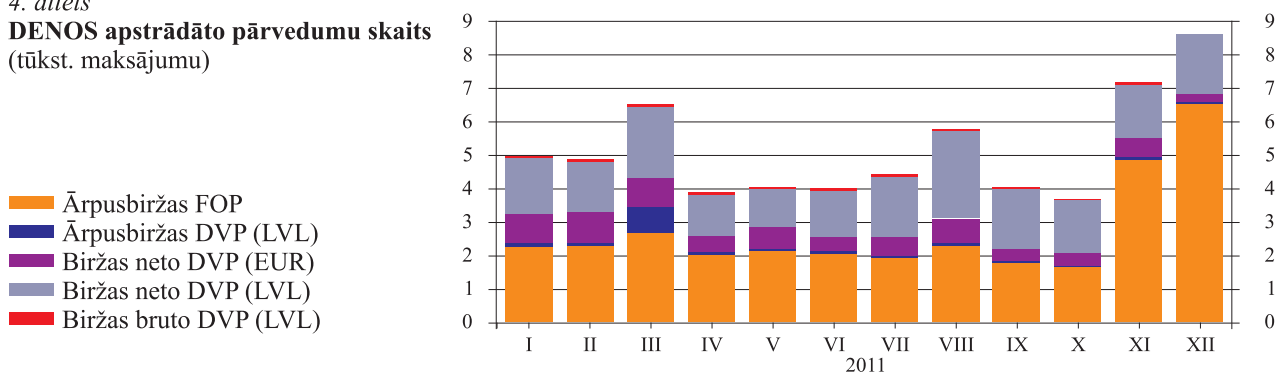
Sākot ar 2011. gadu, Latvijas Banka saņēma no FKTK pilnu informāciju par DENOS apstrādātajiem vērtspapīru pārvedumiem un katru mēnesi apkopoja LCD sniegto detalizēto informāciju par DENOS apgrozījumu iepriekšējā mēnesī, par pieciem lielākajiem DENOS dalībniekiem un par neto norēķinu ciklā apstrādāto pārvedumu norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāti iepriekšējā mēnesī. LCD statistiskā informācija ir komerciāli aizsargājama, tāpēc, ievērojot konfidencialitāti, tā netika publiskota.

2011. gada beigās DENOS bija 21 dalībnieks. Sistēmā piedalījās Latvijas Banka, 16 kredītiestāžu, viena ieguldījumu brokeru sabiedrība un trīs saikņu CVD. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu dalībnieku skaits nemainījās, bet 2011. gada 22. novembrī, pamatojoties uz FKTK paziņojumu, LCD valde apturēja AS "Latvijas Krājbanka" dalībnieka statusu, apturot visu veidu darbības, kas atļautas AS "Latvijas

Krājbanka" kā LCD dalībniekam. Atšķirībā no maksājumu sistēmām dalība vērtspapīru norēķinu sistēmās netiek nekavējoties pārtraukta, bet gan tiek apturēts dalībnieka statuss, lai maksātnespējīgā dalībnieka klientu vērtspapīrus varētu pārvest citiem dalībniekiem. Pēc visu klientu vērtspapīru pārvešanas dalībnieks tiek izslēgts no dalībnieku saraksta. Saskaņā ar LCD noteikumiem, lai nodrošinātu AS "Latvijas Krājbanka" klientu vērtspapīru aizsardzību, LCD no 2011. gada 24. novembra sāka pieņemt izpildei AS "Latvijas Krājbanka" klientu finanšu instrumentu pārvedumus uz klientu finanšu instrumentu kontiem pie cita LCD dalībnieka. Tas palielināja FOP pārvedumu skaitu novembrī un decembrī (sk. 4. att.).

4. attēls

DENOS apstrādāto pārvedumu skaits
(tūkst. maksājumu)

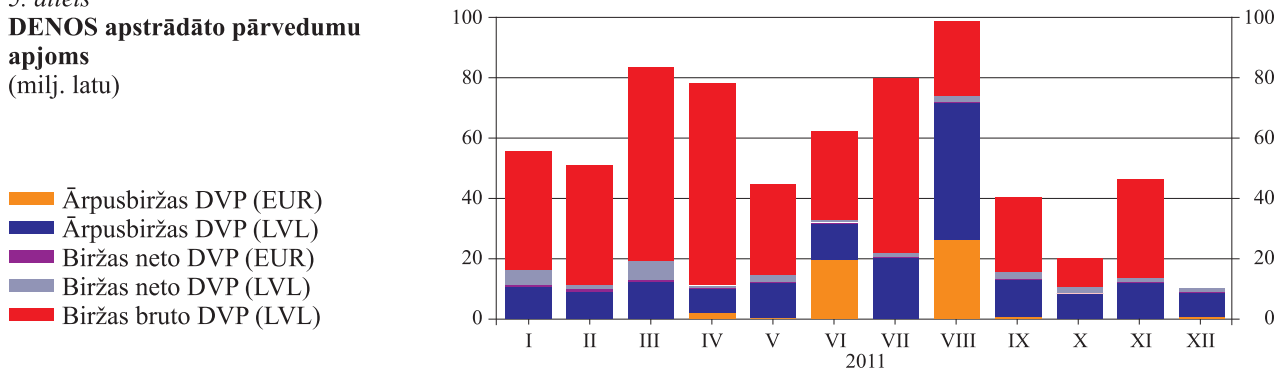

DENOS 2011. gadā veikti 61.9 tūkst. pārvedumu. Atkarībā no darījuma noslēgšanas vietas 33.9 tūkst. (54.7%) bija ārpusbiržas pārvedumi, bet pārējie – biržā slēgto darījumu pārvedumi. No pārvedumu kopskaita 32.5 tūkst. (52.5%) bija FOP pārvedumi, bet pārējie – DVP pārvedumi. No visiem DVP pārvedumiem 22.2 tūkst. (75.6%) bija latos veikti pārvedumi, bet 7.2 tūkst. (24.4%) – eiro veikti pārvedumi. Citās valūtās veikto DVP pārvedumu darījumi bija ārpusbiržas darījumi, un to kopskaits bija nenozīmīgs.

DVP pārvedumu kopapjoms 2011. gadā bija 669.8 milj. latu (t.sk. biržā slēgto darījumu pārvedumu apjoms – 451.6 milj. latu jeb 67.4%). Latos veikto pārvedumu apjoms bija 616.8 milj. latu (92.0% no DVP pārvedumu kopapjoma). Biržā slēgto darījumu neto norēķinos apstrādāto pārvedumu apjoms bija 26.5 milj. latu (4.3% no latos veikto DVP pārvedumu apjoma), bet šādu bruto norēķinos apstrādāto pārvedumu apjoms – 420.7 milj. latu (68.2%), savukārt ārpus biržas slēgto pārvedumu apjoms bija 169.6 milj. latu (27.5%). Euro un citās valūtās veikto DVP pārvedumu kopapjoms bija nenozīmīgs (sk. 5. att.).

5. attēls

DENOS apstrādāto pārvedumu apjoms
(milj. latu)

Par DENOS vai to uzturošo resursu darbības problēmām un to risināšanas gaitu Latvijas Banka saņēma informāciju no LCD, piemērojot incidentu ziņošanas procedūru, par kuru

pārraugi un LCD bija vienojušies 2010. gadā. Minētā procedūra paredz sniegt incidenta informāciju, izmantojot Latvijas Bankas failu apmaiņas servisu, un to iesniegt standartizētā veidlapā, norādot visu ietekmes novērtēšanai nepieciešamo informāciju. Pārraugi sekoja līdzīgai problēmu risināšanas gaitai.

2011. gadā DENOS nodrošināja 99.9% pieejamību.

Riska novērtējums

Veicot DENOS veikto pārvedumu riska novērtējumu, tika ņemts vērā, ka vērtspapīru norēķinu sistēmās norēķinu riski var būt saistīti gan ar naudas, gan ar vērtspapīru norēķiniem. Pārraugi veica tikai tādu pārvedumu riska novērtējumu, kuru norēķini tika veikti latos, jo to īpatsvars ar naudas norēķiniem saistīto pārvedumu kopapjomā bija 92.0%.

A. Ar latos veiktajiem naudas norēķiniem saistītā riska novērtējums

Lai analizētu DENOS latos veikto DVP pārvedumu riskus, Latvijas Banka 2011. gadā, līdzīgi kā maksājumu sistēmām, analizēja trīs rādītājus: 1) latos veikto pārvedumu (bruto un neto DVP kopā) skaita un apjoma koncentrācijas rādītāju; 2) latos veikto pārvedumu neto norēķinu (neto DVP) skaita un apjoma koncentrācijas rādītāju; 3) latos veikto DVP neto pārvedumu norēķina efekta rādītāju, kā arī izskatīja LCD noteikumos iekļautās norēķina riska mazināšanas procedūras.

2011. gadā DENOS apstrādāto latos veikto bruto un neto DVP pārvedumu gada koncentrācijas rādītājs skaita ziņā bija 87.0%, bet apjoma ziņā – 73.2%. Skaita un apjoma koncentrācijas rādītāji, kas augstāki par 80%, norāda uz lielu sistēmisko risku. DENOS skaita koncentrācijas rādītājs bija augstāks par 80%, un atsevišķos mēnešos bija vērojams arī augsts apjoma koncentrācijas līmenis. Tomēr LCD noteikumi paredz norēķinu riskus ierobežojošas procedūras, pie tam norēķins latos tiek veikts SAMS, kur dalībniekiem ir ievērojami kontu atlikumi, tāpēc iespējamība, ka sistēmiskais risks materializēsies, ir zema. DENOS apstrādāto latos veikto DVP pārvedumu kopapjoms veidoja tikai 0.4% no SAMS apstrādāto maksājumu kopapjoma.

2011. gadā DENOS apstrādāto latos veikto DVP neto pārvedumu gada koncentrācijas rādītājs pārvedumu skaita ziņā bija 90.9%, bet apjoma ziņā – 95.9%. Apjoma koncentrācijas rādītājs bija augstāks par 80% un norādīja uz sistēmiskā riska iespējamību biržā slēgto darījumu latos veikto DVP neto norēķinos. Šādos norēķinos tiek apstrādāti tikai tādi pārvedumi, kuru pamatā ir biržā slēgti darījumi. Birža uztur garantiju fondu, kuru ar biržas lēmumu var piemērot gadījumā, ja kāds no dalībniekiem nav nodrošinājis līdzekļus biržas nepārtrauktajā tirdzniecībā slēgto darījumu izpildei. Papildus tam LCD noteikumi paredz iespēju organizēt otru norēķinu ciklu gadījumā, ja kāds no dalībniekiem norēķinu brīdī nebūs nodrošinājis pietiekamu naudas daudzumu. Ņemot vērā minētās procedūras, kā arī to, ka neto norēķinu ciklā apstrādāto pārvedumu apjoms ir ļoti mazs un norēķins tiek veikts SAMS, kurā dalībniekiem ir ievērojami kontu atlikumi, iespējamība, ka sistēmiskais risks materializēsies, ir zema. Apjoma ziņā DENOS apstrādātie latos veiktie DVP neto pārvedumi veidoja tikai 0.02% no SAMS apstrādāto maksājumu kopapjoma.

2011. gadā DENOS neto norēķinu ciklā apstrādāto latos veikto DVP pārvedumu neto norēķina efekta rādītājs, t.i., sistēmas dalībnieku neto debeta pozīciju apjoma attiecība pret kopējo sistēmas apgrozījumu, bija 34.7%. Uz būtisku risku norāda norēķina efekta

rādītājs, kas mazāks par 10%, tāpēc 2011. gadā neto norēķina efekts neliecināja par ievērojamu risku.

Papildus tam LCD un birža paredz procedūras, kuru mērķis ir mazināt ar naudas norēķiniem saistīto risku, piemēram, DVP piemērošanu visiem ar naudas norēķiniem saistītiem pārvedumiem, nodrošinot norēķina galīgumu; papildu neto norēķinu ciklu biržā veikto darījumu norēķinu izpildes nodrošināšanai, ja pirmajā ciklā nav nodrošināti pietiekami naudas līdzekļi; biržas garantiju fonda procedūru piemērošanu biržas nepārtrauktā tirgus darījumu norēķina pabeigšanai gadījumos, kad kādam no sistēmas dalībniekiem pietrūkst naudas līdzekļu norēķinam; ja pirmajā vai otrajā norēķinu ciklā pārvedumi netiek izpildīti nepietiekama naudas daudzuma dēļ, pārveduma uzdevuma iekļaušanu nākamās dienas norēķinu ciklā.

Kopumā secināms, ka ar LCD un biržas piemērotajām norēķinu riskus ierobežojošām procedūrām un esošo norēķinu līdzekļu apjomu sistēmiskā riska realizēšanās iespējamība joprojām ir zema.

B. Ar vērtspapīru norēķiniem saistītā riska novērtējums

Lai novērtētu DENOS ar vērtspapīru norēķiniem saistītos riskus, Latvijas Banka ņēma vērā LCD sniegto informāciju par darījumu neizpildes rādītājiem, kas tika iegūta, veicot DENOS novērtējumu, un izskatīja LCD noteikumos iekļautās norēķina riska mazināšanas procedūras, kādas LCD un birža piemēro gadījumā, ja DENOS dalībniekam pietrūkst vērtspapīru.

Saskaņā ar LCD sniegto informāciju DENOS vairāk nekā 99.99% darījumu gan skaita, gan apjoma ziņā tiek izpildīti plānotajā norēķinu datumā, bet no norēķinu datumā neizpildītajiem darījumiem 99.99% tiek izpildīti vienas vai divu darbadienu laikā pēc neizpildes datuma.

Pašlaik DENOS nepiedāvā centralizētu vērtspapīru aizdošanas iespēju, jo tad, kad DENOS bija šāda sistēma, tirgus dalībnieki to neizmantoja un tā tika slēgta. Ja kādam no DENOS dalībniekiem nav pietiekama skaita vērtspapīru, sistēma nodrošina, ka LCD dalībnieki vērtspapīru pārvedumus var veikt ar norēķinu periodu T + 0. Praksē šādos gadījumos DENOS dalībnieki vienojas par vērtspapīru piegādi ārpus biržas.

LCD un birža paredz procedūras, kuru mērķis ir mazināt ar vērtspapīru norēķiniem saistīto risku, piemēram, DVP piemērošanu visiem ar naudas norēķiniem saistītiem pārvedumiem, nodrošinot norēķina galīgumu; vērtspapīru pārvedumu izpildīšanu tikai pēc norēķinu aģenta apstiprinājuma saņemšanas par saistītā maksājuma izpildi; vērtspapīru kontos esošo vērtspapīru bloķēšanu pirms naudas norēķiniem; ja vērtspapīri nav nodrošināti neto norēķinu cikla ietvaros, atlikto norēķinu piemērošanu, t.i., pārvedumu izņemšanu no neto norēķinu cikla, pārveidošanu par bruto pārvedumiem un norēķinu veikšanu atsevišķi; neizpildīta pārveduma uzdevuma pārceļšanu uz nākamo norēķinu dienu. Ja vērtspapīri nav nodrošināti nepārtrauktās tirdzniecības darījumu izpildei, birža var pieņemt lēmumu par vērtspapīru pirkšanu par tirgus cenu. Birža var piemērot soda sankcijas. DENOS nodrošina, ka tā nevar pārvest vairāk vērtspapīru, nekā grāmatots DENOS dalībnieka korespondentkontā.

Kopumā sistēmiskā riska iespējamība saistībā ar vērtspapīru norēķiniem ir minimāla, jo DENOS un birža nodrošina procedūras, kas piemērojamas gadījumā, ja kāds no DENOS dalībniekiem nav nodrošinājis pietiekamu skaitu vērtspapīru, un pārvedumu neizpildes statistika apliecina, ka ieviesto pasākumu kopums ir pietiekams.

DENOS koncentrācijas rādītāji liecināja par augstu sistēmiskā riska līmeni, bet LCD un biržas piemērotās norēķina risku ierobežojošās procedūras, neto norēķina efekta rādītājs, darījumu izpildes rādītājs, norēķinu apjoms un citi nosacījumi liecināja, ka kopumā sistēmiskā riska materializēšanās iespējamība joprojām bija zema.

2. NELIELA APJOMA MAKSĀJUMU SISTĒMAS

Latvijas Banka turpināja veikt četru Latvijā funkcionējošo neliela apjoma maksājumu sistēmu pārraudzību, apkopojot statistiskos datus un analizējot sistēmu attīstību. Datu analīze neuzrādīja nepieciešamību veikt papildu pasākumus risku samazināšanai sistēmās.

2.1. EKS

2011. gadā EKS bija sistēmiski ievērojama neliela apjoma klientu maksājumu sistēma. EKS apstrādāto latu maksājumu skaits vidēji mēnesī pieauga par 0.3%, 2011. gadā sasniedzot 34.6 milj., bet kopapjoms vidēji mēnesī palielinājās par 2.1%, gadā sasniedzot 12.0 mljrd. latu. EKS norēķiniem eiro apstrādāja 464.0 tūkst. maksājumu 2.8 mljrd. eiro kopapjomā. EKS pieejamības rādītājs bija 99.77%. Sistēmiskā riska analīze norādīja uz minimālu sistēmiskā riska iespējamību.

Pārraugi 2011. gadā novērtēja EKS atbilstību Pamatprincipiem. Saskaņā ar novērtējumu EKS pilnībā atbilst Pamatprincipiem.

2011. gadā EKS bija sistēmiski ievērojama neliela apjoma klientu maksājumu sistēma, kas tiek izmantota neliela apjoma klientu maksājumiem latos un eiro. EKS ir ACH (*Automated Clearing House*) sistēma, kurā maksājumu apstrāde pilnībā automatizēta un kurā tiek pieņemti un apstrādāti tikai elektroniskie maksājuma dokumenti. EKS galanorēķini latos tiek veikti Latvijas Bankā atvērtajos dalībnieku kontos SAMS un galanorēķini eiro – Latvijas Bankā atvērtajos dalībnieku kontos TARGET2-Latvija. 2011. gada 21. novembrī Latvijas Banka ieviesa EKS jauno versiju, kas nodrošina EKS dalībniekiem iespēju veikt maksājumus eiro bez summas ierobežojuma, izmantojot priekšmaksu, kā arī piedāvā iespēju iesniegt un saņemt maksājumus EKS netieši – izmantojot kādu no tiešajiem sistēmas dalībniekiem. EKS tika ieviests vēl viens norēķinu cikls eiro maksājumu apstrādei (plkst. 9.30), nodrošinot vēl ātrāku pārrobežu eiro maksājumu veikšanu un ieskaitīšanu klientu kontos tās pašas dienas laikā. Maksājumi eiro tika apstrādāti četros norēķinu ciklos – plkst. 9.30, plkst. 11.30, plkst. 14.30 un plkst. 17.00. Maksājumi latos tika apstrādāti divos norēķinu ciklos – plkst. 10.30 un plkst. 15.00.

Atbilstoši "Latvijas Bankas politikai maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" Latvijas Banka veica EKS pārraudzību saskaņā ar Pamatprincipiem. Pārraugi 2011. gadā novērtēja EKS atbilstību Pamatprincipiem. Saskaņā ar ECB 2003. gada jūnija vadlīnijām "Pārraudzības standarti eiro neliela apjoma maksājumu sistēmām" sistēmiski ievērojamām klientu maksājumu sistēmām jānodrošina atbilstība I, II un VII–X pamatprincipam. Novērtējums parādīja, ka EKS pilnībā atbilst minētajiem pamatprincipiem (novērtējuma pārskatu sk. 1. pielikumā).

2011. gada sākumā Latvijas Banka publicēja atjaunoto EKS SEPA pašnovērtējumu atbilstoši jaunajai EKS eiro norēķinu funkcionalitātei. Atjaunotais pašnovērtējums tika papildināts ar EKS SEPA ieviešanas faktu, atbilstību atjaunotajam SEPA kredīta pārvedumu rokasgrāmatām un detalizētu informāciju par testēšanas ietvaru.

Lai laikus pamanītu iespējamās operacionālā riska pazīmes (VII pamatprincips), 2011. gadā tika veikta EKS ikdienas jeb nepārtrauktā pārraudzība, apkopojot un analizējot sistēmas statistiskos datus un novērojot sistēmas darbību.

Sistēmas statistisko datu analīze

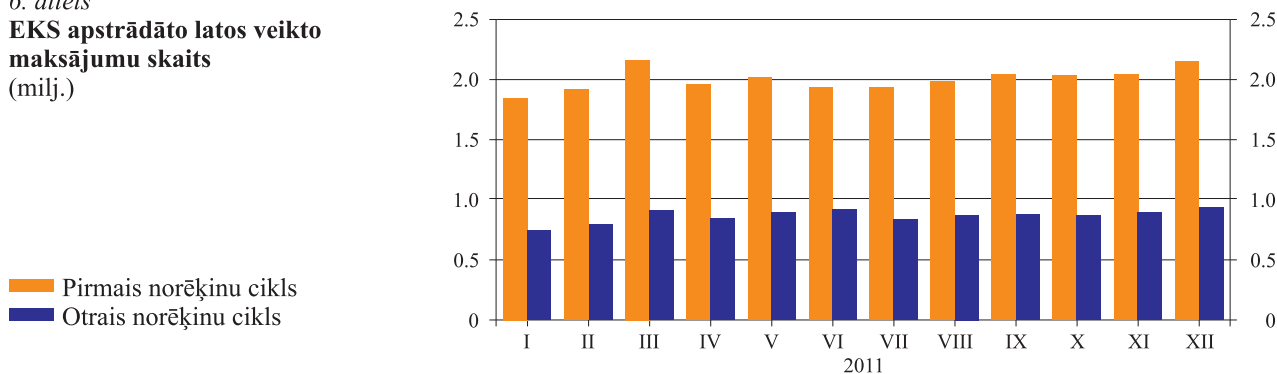
2011. gadā katra mēneša sākumā (līdzīgi kā SAMS) pārraugi apkopoja informāciju par EKS maksājumiem iepriekšējā mēnesī. Dati katru mēnesi tika publicēti Latvijas Bankas interneta vietnē, un detalizētā informācija tika izmantota Latvijas Bankas pārskatu sagatavošanai.

2011. gada beigās EKS latu norēķinos piedalījās 24 kredītiestādes (t.sk. četras ārvalstu banku filiāles), Valsts kase un Latvijas Banka. Sistēmai norēķiniem latos kā tiešie dalībnieki pievienojās AS "Latvijas Biznesa banka", Rigensis Bank AS un Valsts kase, bet dalību sistēmā izbeidza AS banka SNORAS Latvijas filiāle un AS "Latvijas Krājbanka". EKS eiro norēķinos piedalījās 15 kredītiestāžu (t.sk. viena ārvalstu bankas filiāle), Valsts kase un Latvijas Banka. Norēķiniem eiro dalību sistēmā pārtrauca AS banka SNORAS Latvijas filiāle un AS "Latvijas Krājbanka".

2011. gadā EKS latos veikto maksājumu skaits vidēji mēnesī pieauga par 0.3%, kopā gadā sasniedzot 34.6 milj., bet kopapjoms vidēji mēnesī palielinājās par 2.1%, kopā gadā sasniedzot 12.0 mljrd. latu. Vidējais viena maksājuma apjoms palielinājās līdz 348.14 latiem (2010. gadā – 320.92 latiem). EKS maksājumi latos galvenokārt tika apstrādāti pirmajā norēķinu ciklā (no plkst. 8.30 līdz plkst. 10.30) – 69.7% skaita ziņā un 57.1% apjoma ziņā no visiem dienas laikā iesniegtajiem un EKS apstrādātajiem latos veiktajiem maksājumiem (sk. 6. un 7. att.).

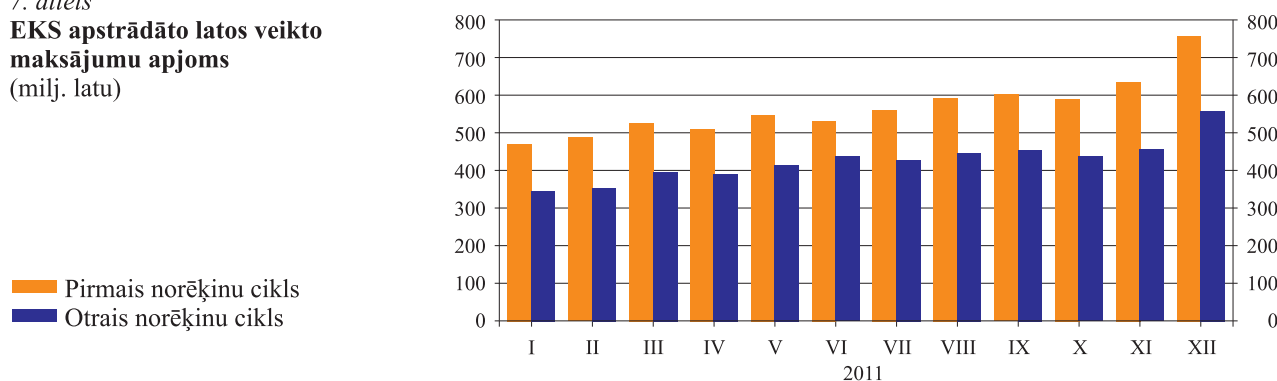
6. attēls

EKS apstrādāto latos veikto maksājumu skaits (milj.)

7. attēls

EKS apstrādāto latos veikto maksājumu apjoms (milj. latu)

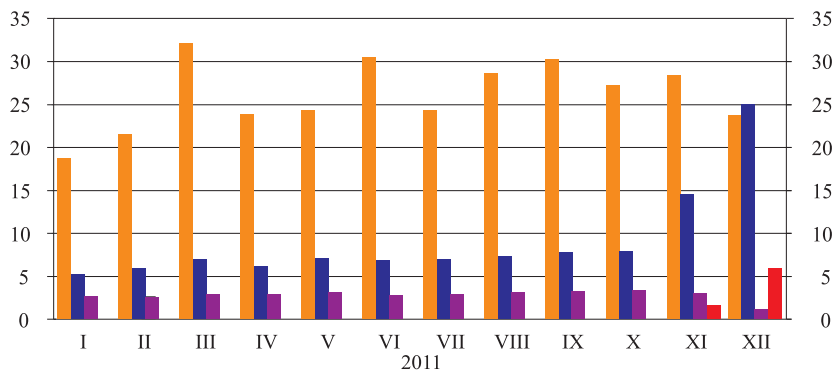

EKS apstrādāto eiro veikto maksājumu kopskaits pieauga par 49.6% (līdz 464.0 tūkst.), bet to kopapjoms – par 83.9% (līdz 2.8 mljrd. eiro; sk. 8. un 9. att.). 2011. gadā EKS vidējais viena eiro veikta maksājuma apjoms bija 6 140 eiro. EKS apstrādāto eiro veikto maksājumu kopskaita un kopapjoma pieaugumu galvenokārt noteica caur *Deutsche Bundesbank* sistēmu *SEPA Clearer* ārvalstu banku veiktie maksājumi EKS dalībniekiem.

8. attēls

EKS apstrādāto eiro veikto maksājumu skaits (tūkst.)

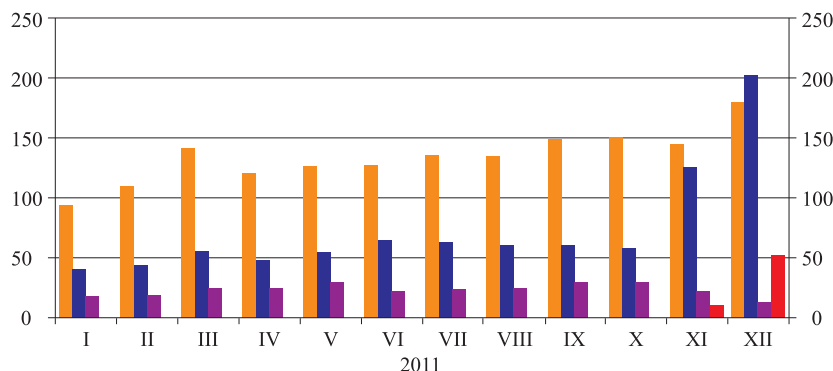
— Pirmais norēķinu cikls
— Otrais norēķinu cikls
— Trešais norēķinu cikls
— Ceturtais norēķinu cikls

9. attēls

EKS apstrādāto eiro veikto maksājumu apjoms (mlj. eiro)

— Pirmais norēķinu cikls
— Otrais norēķinu cikls
— Trešais norēķinu cikls
— Ceturtais norēķinu cikls

Pārraugi tika informēti par EKS vai to uzturošo resursu darbības problēmām un to risināšanas gaitu, izmantojot incidentu reģistrā ievadīto informāciju, un sekoja līdzī problēmu risināšanas gaitai.

EKS pieejamības rādītājs bija 99.77%, t.i., šāda daļa no visiem EKS neto jeb ieskaita norēķiniem notika noteiktajā laikā. Kopā 2011. gadā tikai trīs reizes norēķini aizkavējās ilgāk par 30 minūtēm no klīringa norēķinu cikla laika (visi pārtraukumi saistīti ar eiro norēķiniem), kad iestājās Latvijas Bankas kritiskā procesa izpildes pārtraukums.

Latvijas Bankas kritiskā procesa izpildes pārtraukuma gadījumā pārraugi vērtēja incidenta ietekmi uz citām maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmām. Pārtraukumi EKS neietekmēja citas sistēmas un dalībnieku likviditāti, netika konstatēta arī saistību neizpilde, jo pārtraukumi tika laikus novērsti un EKS norēķins pabeigts.

Riska novērtējums

Tāpat kā SAMS, lai noteiktu sistēmiskā riska iespējamību EKS, tika analizēti trīs rādītāji: 1) sistēmas īpatsvars attiecīgo maksājumu segmentā; 2) koncentrācijas rādītājs; 3) neto norēķina efekta rādītājs.

2011. gadā EKS latos veikto maksājumu norēķinos apstrādāti skaita ziņā 74.7% un apjoma ziņā – 75.4% no visiem starp kredītiestādēm Latvijā latos veiktajiem klientu kredīta pārvedumiem (2010. gadā – attiecīgi 74.8% un 74.9%).

2011. gadā EKS latos veikto maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs samazinājās līdz 69.2%, bet apjoma koncentrācijas rādītājs – līdz 70.4% (2010. gadā – attiecīgi 78.3% un 78.2%).

2011. gadā EKS latos veikto maksājumu pirmā un otrā norēķinu cikla neto norēķina efekta rādītājs, t.i., sistēmas dalībnieku neto pozīciju apjoma attiecība pret kopējo sistēmā veikto maksājumu apjomu, bija 24.6% pirmajā norēķinu ciklā un 18.0% – otrajā norēķinu ciklā (2010. gadā – attiecīgi 27.2% un 17.8%). Tiek uzskatīts, ka sistēmiskā riska iespējamība aug, ja norēķina efekta rādītājs samazinās. Uz ievērojamu risku norāda norēķina efekta rādītājs, kas mazāks par 10%. Tādējādi 2011. gadā, tāpat kā iepriekš, neto norēķina efekts neliecināja par ievērojamu risku. Turklāt 2011. gadā EKS dalībnieku latos veikto maksājumu neto debeta pozīciju apjoms salīdzinājumā ar kredītiestāžu norēķinu kontu atlikumiem Latvijas Bankā bija neliels (vidēji 0.2%).

Kopumā secināms, ka ar esošo norēķinu līdzekļu apjomu sistēmiskā riska iespējamība ir minimāla.

2.2. FDL

FDL 2011. gadā atbilda sistēmiski ievērojamas klientu maksājumu sistēmas statusam. Pārraudzības ietvaros reizi pusgadā pārraugi lūdza FDL sniegt datus par apstrādātajiem karšu darījumiem. 2011. gadā termināļos veikto transakciju ar kredītiestāžu kartēm tirgus daļa būtiski nemainījās.

Pārraudzības ietvaros reizi pusgadā pārraugi lūdza FDL sniegt datus par apstrādāto karšu darījumu skaitu un apjomu, apkalpotajiem klientiem, koncentrāciju un neto norēķinu pozīcijām. Apkopotie dati tika izmantoti, lai sekotu līdzi FDL attīstībai karšu maksājumu jomā, kā arī lai tos salīdzinātu ar kredītiestāžu iesniegto informāciju par darījumiem ar maksājumu kartēm. Ievērojot konfidencialitāti, FDL dati netika publiskoti.

FDL 2011. gadā nodrošināja maksājumu karšu autorizāciju un veica karšu darījumu neto pozīciju aprēķināšanu latos. 2011. gadā SAMS apstrādātais FDL karšu maksājumu sistēmas galanorēķinu kopapjoms salīdzinājumā ar *MasterCard Europe Sprl* un *Visa Europe Services Inc.* karšu maksājumu sistēmu galanorēķinu kopapjomu bija daudzkārt lielāks. Tāpēc FDL saglabāja sistēmiski ievērojamas sistēmas statusu. Starptautiskajos darījumos dažām Latvijas kredītiestādēm bija tieši līgumi ar starptautisko karšu shēmu centriem, vai arī tās varēja veikt karšu maksājumus caur mātesbankām vai saviem maksājumu karšu autorizācijas centriem. Pārraugi veikuši FDL tirgus daļas Latvijas kredītiestāžu kopējās termināļos veiktajās transakcijās ar kredītiestāžu kartēm analīzi, bet šie dati kvalificēti kā ierobežotas pieejamības informācija un netiek publiskoti. FDL tirgus daļa 2011. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu būtiski nemainījās.

Neto pozīciju norēķins starp kredītiestādēm par FDL apstrādātajiem maksājumiem notika katru darbadienu SAMS, savukārt norēķini par ārvalstu karšu maksājumiem Latvijā un par darījumiem ar Latvijā izdotajām kartēm ārvalstīs tika veikti starptautisko karšu shēmu centros.

2011. gadā Latvijas Banka no FDL nav saņēmusi informāciju par sistēmas darbības pārtraukumiem.

2.3. PNS

Pārraugi apkopoja informāciju par sistēmu un sistēmas statistikas datus. PNS apstrādāja 4.0% (9.5 milj. transakciju) no visiem klientu maksājumiem (ceturtais lielākais rādītājs Latvijas maksājumu sistēmā), tomēr šādu darījumu apjoms bija tikai 0.2% no klientu maksājumu kopapjoma (0.6 mljrd. latu – 22. rādītājs Latvijas maksājumu sistēmā). Salīdzinājumā ar 2010. gadu PNS klientu maksājumu skaits samazinājās par 14.3%, bet maksājumu apjoms – par 10.3%.

2011. gadā pārraudzības ietvaros pārraugi lūdza VAS "Latvijas Pasts" sniegt datus par PNS apstrādātajiem maksājumiem 1. un 2. pusgadā. Maksājumu statistika tika publicēta Latvijas Bankas interneta vietnē. PNS statistisko datu iekļaušana Latvijas maksājumu statistikas pārskatā tika rakstiski saskaņota ar VAS "Latvijas Pasts" 2000. gada 10. novembrī.

2011. gadā VAS "Latvijas Pasts" patstāvīgi turpināja uzturēt pasta nodaļu tīklu un nodrošināt maksājumu pakalpojumu sniegšanu, piedāvājot klientiem kredīta pārvedumu pakalpojumus. Salīdzinājumā ar 2010. gadu PNS kopējais klientu maksājumu skaits samazinājās par 14.3%, bet apjoms – par 10.3%. Vidējais viena maksājuma apjoms 2011. gadā bija Ls 67.86 (2010. gadā – Ls 64.85).

PNS apstrādāja 4.0% (9.5 milj. transakciju) no visiem klientu maksājumiem, tomēr šādu darījumu apjoms bija tikai 0.2% no klientu maksājumu kopapjoma (0.6 mljrd. latu).

2011. gada beigās PNS klientu norēķinu konti bija atvērti tikai latos un to skaits veidoja 4.8% (245.8 tūkst.) no visiem, t.i., Latvijas Bankas, Latvijas kredītiestāžu un VAS "Latvijas Pasts" klientu, norēķinu kontiem. Kopš 2010. gada beigām PNS atvērto kontu skaits pieauga par 3.2%.

Papildus bezskaidrās naudas maksājumiem 2011. gadā VAS "Latvijas Pasts" veikti 11.5% (9.4 milj. transakciju – trešais lielākais rādītājs Latvijas maksājumu sistēmā) no visām Latvijas maksājumu sistēmas skaidrās naudas iemaksām un izmaksām skaita ziņā, bet apjoma ziņā – 4.2% (611.6 milj. latu – septītais lielākais rādītājs Latvijas maksājumu sistēmā).

2.4. AS "Itella Information" sistēma

Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2011. gadā AS "Itella Information" bija vienīgā sabiedrība, kas nodrošināja starpbanku tiešā debeta maksājumu infrastruktūru Latvijā. 2011. gadā AS "Itella Information" sistēma bija sistēmiski ievērojama neliela apjoma klientu maksājumu sistēma. AS "Itella Information" nodrošina dažādus ar maksājumiem saistītus pakalpojumus, t.sk. AS "Itella Information" sistēmā apstrādā tiešā debeta maksājumus, nodrošinot ar klientu, uzņēmumu un kredītiestāžu savstarpējiem maksājumiem saistīto rēķinu informācijas automatizētu apstrādi, bet naudas norēķinus par automatiskajiem maksājumiem kredītiestādes veic ārpus AS "Itella Information" sistēmas.

2011. gadā pārraudzības ietvaros pārraugi lūdza AS "Itella Information" sniegt datus par apstrādāto tiešā debeta maksājumu skaitu un apjomu 1. un 2. pusgadā, pieciem lielākajiem dalībniekiem sistēmā, kā arī informāciju, cik līgumu noslēgts ar

kredītiestādēm, uzņēmumiem un klientiem. Ievērojot konfidencialitāti, AS "Itella Information" sniegtie dati netika publiskoti.

2011. gadā pārraugi, balstoties uz AS "Itella Information" veikto pašnovērtējumu, novērtēja AS "Itella Information" sistēmas atbilstību Pamatprincipiem. Saskaņā ar ECB 2003. gada jūnija vadlīnijām "Pārraudzības standarti eiro neliela apjoma maksājumu sistēmām" sistēmiski ievērojamām klientu maksājumu sistēmām jānodrošina atbilstība I, II un VII–X pamatprincipam. Pārraugi novērtējumā norādīja, ka AS "Itella Information" sistēma pilnībā atbilst I pamatprincipa prasībām un kopumā ievēro II un VII–X pamatprincipa prasības, un ka nepieciešams uzlabot atbilstību II, VII un IX pamatprincipam. Pārraugi aicināja ieteikumus attiecībā uz VIII un X pamatprincipu ņemt vērā tā, lai tie neietekmētu AS "Itella Information" darbības efektivitāti. Novērtējuma pārskats sniegts 2. pielikumā.

Latvijas Banka nosūtīja pārskatu AS "Itella Information", lūdzot informēt par tās plānoto rīcību attiecībā uz pārraugu norādījumiem un ieteikumiem.

2011. gada septembrī AS "Itella Information" informēja pārraugus, ka atbilstību II pamatprincipam plāno nodrošināt vienlaikus ar pāreju uz SEPA tiešā debeta standartu, atjaunojot līgumus ar dalībniekiem, bet pārējos norādījumus paredz ieviest 2012. gadā.

3. MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻI

Saskaņā ar "Latvijas Bankas politiku maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" tika apkopota un analizēta informācija par 2011. gadā Latvijā lietotajiem maksāšanas līdzekļiem. 2011. gadā maksāšanas līdzekļi attīstījās vienmērīgi un netika konstatēta nepieciešamība veikt pasākumus maksāšanas līdzekļu izmantošanas risku samazināšanai.

Pārraugi turpināja apkopot statistiskos datus par maksāšanas līdzekļiem, pamatojoties uz Latvijas Bankas 2011. gada 12. maija noteikumiem Nr. 74 "Kredītiestāžu un elektroniskās naudas iestāžu maksājumu statistikas pārskata" sagatavošanas noteikumi". Pārraugi saņēma statistiskos datus no VAS "Latvijas Pasts" uz vienošanās pamata, un tās dati tiek apkopoti atbilstoši "Kredītiestāžu un elektroniskās naudas iestāžu maksājumu statistikas pārskata" sagatavošanas noteikumos" noteiktajai metodoloģijai. Pārraugi interneta vietnē sniedza īsu analītisku ieskatu par situāciju maksājumu sistēmu jomā.

Pārraugi pārraudzīja maksājumu karšu, termināļu un ATM tīklu attīstību, analizējot kredītiestāžu un FDL sniegtos datus.

3.1. Maksāšanas līdzekļu attīstība

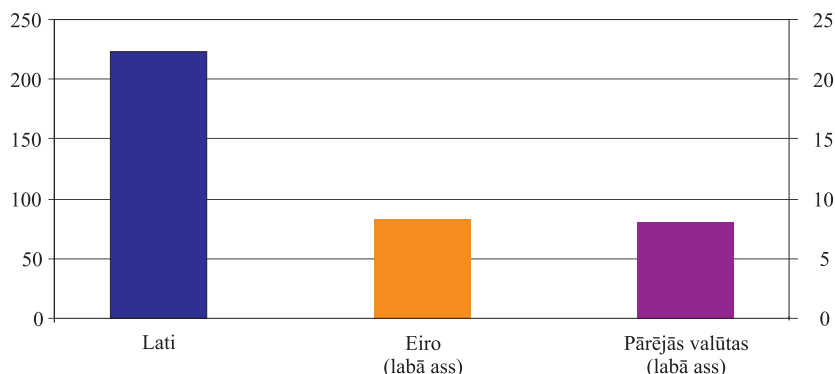
Latvijas maksājumu statistikas dati tika apsekoti divas reizes gadā. Latvijas maksājumu statistika apkopota, izmantojot "Kredītiestāžu un elektroniskās naudas iestāžu maksājumu statistikas pārskata" datus, kurus līdz 25. jūlijam un 25. janvārim iesniedza visas Latvijā reģistrētās kredītiestādes, Latvijas Banka, VAS "Latvijas Pasts" un elektroniskās naudas iestādes (tālāk tekstā – maksājumu tirgus dalībnieki).

2011. gadā kopējais Latvijā lietoto klientu maksāšanas līdzekļu skaits palielinājās par 7.0% (līdz 238.6 milj.), bet apjoms – par 14.0% (līdz 298.9 mljrd. latu).

Ar visiem klientu maksāšanas līdzekļiem skaita ziņā 93.2% maksājumu veikti latos, 3.5% – eiro un 3.3% – pārējās valūtās (sk. 10. att.). Savukārt apjoma ziņā visvairāk (60.3%) maksājumu veikti pārējās valūtās, 21.1% – eiro un 18.6% – latos (sk. 11. att.).

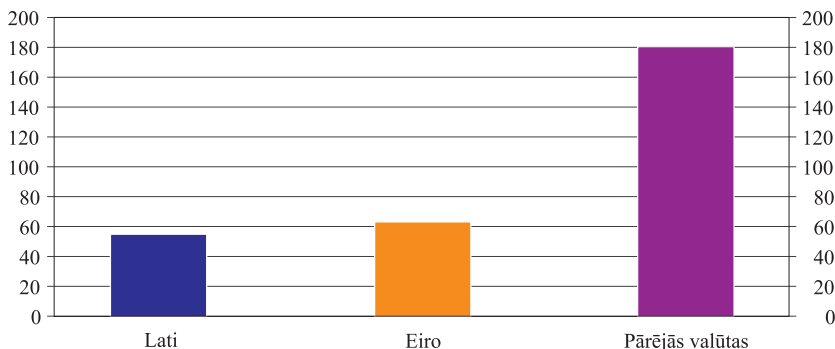
10. attēls

Maksājumu skaits valūtu dalījumā 2011. gadā
(milj.)

11. attēls

Maksājumu apjoms valūtu dalījumā 2011. gadā
(mljrd. latu)

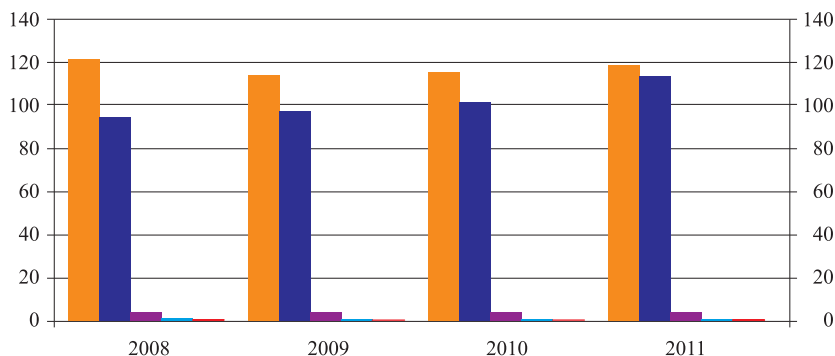
Piecu maksājumu tirgus dalībnieku īpatsvars latos veikto klientu maksājumu kopskaitā bija 82.8%, eiro veikto klientu maksājumu kopskaitā – 76.0%, bet pārējās valūtās veikto klientu maksājumu kopskaitā – 70.7%. Piecu maksājumu tirgus dalībnieku īpatsvars latos veikto klientu maksājumu kopapjomā bija 76.7%, eiro veikto klientu maksājumu kopapjomā – 58.4%, bet pārējās valūtās veikto klientu maksājumu kopapjomā – 64.5%.

Vērtējot atsevišķu maksāšanas līdzekļu lietošanu, visbiežāk no visiem klientu maksāšanas līdzekļiem Latvijā skaita ziņā (sk. 12. att.) tika izmantoti klientu kredīta pārvedumi un karšu maksājumi (attiecīgi 50.0% un 47.8%). Apjoma ziņā klientu kredīta pārvedumi un karšu maksājumi bija attiecīgi 99.4% un 0.6%. Klientu kredīta pārvedumu skaits salīdzinājumā ar 2010. gadu palielinājās par 3.0% (līdz 119.3 milj.), bet apjoms – par 14.0% (līdz 297.1 mljrd. latu). Kāpumu galvenokārt noteica internetā uzsāktu klientu kredīta pārvedumu apjoma pieaugums pārējās valūtās (10.4%) un eiro (24.9%). Karšu maksājumu skaits salīdzinājumā ar 2010. gadu palielinājās par 11.9% (līdz 114.0 milj.), bet apjoms – par 18.2% (līdz 1.7 mljrd. latu).

12. attēls

Klientu maksāšanas līdzekļi Latvijā
(milj. maksājumu)

- Klientu kredīta pārvedumi
- Karšu maksājumi
- Tiešais debets
- E-naudas maksājumi
- Čeki

Kopējos klientu maksājumos gan skaita, gan apjoma ziņā vislielākais bija kredītiestāžu klientu maksājumu īpatsvars (attiecīgi 92.3% (220.1 milj.) un 97.7% (292.1 mljrd. latu)). VAS "Latvijas Pasts" klientu maksājumu īpatsvars bija 4.0% (9.5 milj.) skaita ziņā un 0.2% (0.6 mljrd. latu) – apjoma ziņā. Atlikušo daļu veidoja Latvijas Bankas klientu maksājumi.

No kredītiestāžu klientu maksājumiem 2011. gadā visvairāk izmantoti karšu maksājumi (51.8%; 114.0 milj.). Kredīta pārvedumi veidoja 45.8% (100.8 milj.), tiešais debets – 1.9% (4.2 milj.) un elektroniskās naudas maksājumi – 0.5% (1.1 milj.) no kredītiestāžu klientu maksājumu skaita. Tika veikti arī 14.7 tūkst. čeku maksājumu.

Piecu maksājumu tirgus dalībnieku veiktie kredīta pārvedumi veidoja 82.1% no visiem Latvijā veiktajiem klientu kredīta pārvedumiem skaita ziņā un 52.6% – apjoma ziņā.

2011. gada beigās kredītiestādes bija izdevušas 2.3 milj. maksājumu karšu (par 104.1 tūkst. karšu mazāk nekā 2010. gada beigās). 2011. gada beigās Latvijā kartes piedāvāja visas kredītiestādes. Lielāko daļu karšu (77.7%) izdeva trīs kredītiestādes. Triju kredītiestāžu īpatsvars Latvijā veikto karšu maksājumu kopskaitā bija 80.2%, bet Latvijā veikto karšu maksājumu kopapjomā – 68.4%. 2011. gada beigās Latvijā bija uzstādīts 1 207 ATM, 63.8% no tiem apkalpoja trīs kredītiestādes. 2011. gada beigās Latvijā bija uzstādīti 154 skaidrās naudas iemaksas ATM. Trīs kredītiestādes apkalpoja 82.9% no 24.7 tūkst. POS termināļu.

2011. gadā pārraugi apkopoja datus par karšu transakcijām termināļos. Šajā pozīcijā tika apkopototi dati gan par karšu maksājumiem, gan citām transakcijām POS termināļos un ATM, atsevišķi izdalot transakcijas iekšzemes termināļos ar iekšzemē izdotajām kartēm, transakcijas iekšzemes termināļos ar ārvalstīs izdotajām kartēm un transakcijas termināļos ārvalstīs ar iekšzemē izdotajām kartēm.

2011. gadā termināļos tika veikti 170.5 milj. transakciju (par 9.7% vairāk nekā 2010. gadā) un to kopapjoms sasniedza 6.1 mljrd. latu (par 14.1% vairāk nekā 2010. gadā). Transakcijas iekšzemes termināļos ar iekšzemē izdotajām kartēm veidoja 88.1% no kopējā skaita un 79.9% no kopējā apjoma, transakcijas iekšzemes termināļos ar ārvalstīs izdotajām kartēm – attiecīgi 5.8% un 6.6% un transakcijas termināļos ārvalstīs ar iekšzemē izdotajām kartēm – attiecīgi 6.1% un 13.5%.

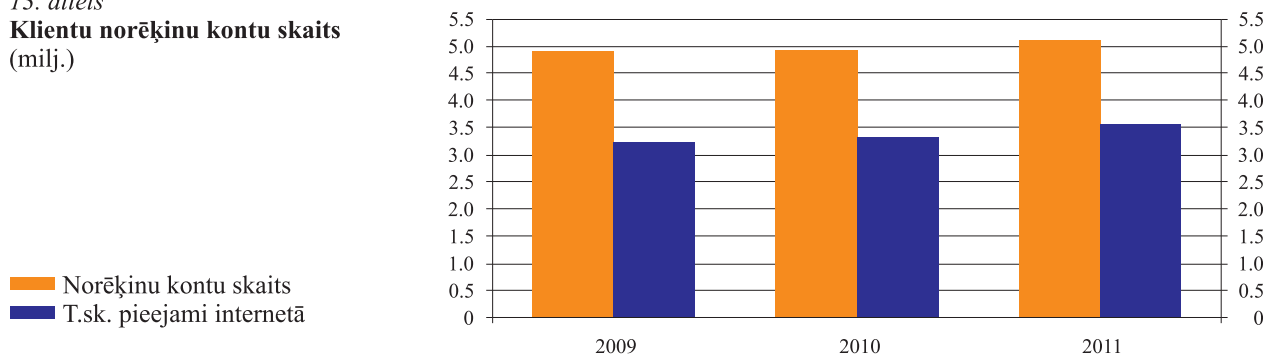
2011. gada beigās visas kredītiestāžu izdotās kartes bija starptautisko zīmolu (VISA, MasterCard, American Express u.c.) kartes. Starptautiskās kartes tika izdotas saskaņā ar attiecīgās karšu shēmas noteikumiem. Karšu shēmas nodrošināja, lai kredītiestādes ievērotu attiecīgās shēmas noteikumus.

2011. gada beigās kredītiestādēs, Latvijas Bankā, VAS "Latvijas Pasts" un elektroniskās naudas iestādēs kopā bija atvērti 5.1 milj. klientu norēķinu kontu, no kuriem 69.9% (3.6 milj.) bija pieejami internetā (sk. 13. att.). Trīs kredītiestādes apkalpoja 63.3% no kopējā klientu norēķinu kontu skaita Latvijā.

2011. gadā tika veikts 1.1 milj. elektroniskās naudas maksājumu 5.8 milj. latu apjomā.

13. attēls

Klientu norēķinu kontu skaits
(milj.)

3.2. Klientu konsultēšana

2011. gadā pārraugi sadarbībā ar Latvijas Bankas Juridisko pārvaldi sniedza konsultācijas fiziskajām un juridiskajām personām un piedalījās Latvijas Bankas atbilžu sagatavošanā par Latvijas Bankas normatīvajiem aktiem un citiem jautājumiem maksājumu jomā.

Pārraugi sadarbībā ar Konkurences padomi sniedza skaidrojumu ECB par Konkurences padomes 2011. gada 3. marta lēmumu Nr. E02-15 par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu saistībā ar Konkurences likuma 11. panta pirmās daļas 1. punkta pārkāpumu 22 Latvijas kredītiestāžu darbībās, noslēdzot līgumu par daudzpusēju starpbanku komisijas maksu piemērošanu karšu darījumiem POS termināļos un internetā.

Pārraugi sadarbībā ar citiem Latvijas Bankas ekspertiem piedalījās Latvijas Bankas organizētajos Starptautiskās Muzeju nakts pasākumos, piedāvājot apmeklētājiem IBAN spēli (pēc IBAN kredītiestāžu daļas bija jāatpazīst, kurai kredītiestādei pašlaik ir šāds IBAN), dažādu grūtības pakāpju Latvijas maksājumu sistēmas piramīdas puzzle un informatīvo prezentāciju par maksājumu sistēmām.

2011. gadā pārraugi atbildēja uz personu uzdotajiem jautājumiem par SEPA maksājumu statistiku un izpildes laikiem, kā arī par Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 16. septembra Regulu (EK) Nr. 924/2009 par pārrobežu maksājumiem Kopienā.

2011. gadā pārraugi sniedza konsultācijas vairākiem studentiem, kuri pētīja ar maksājumu sistēmām saistītus jautājumus.

4. SEPA PROJEKTS

SEPA projekts ir viens no Latvijas Bankas maksājumu sistēmu pārraudzības projektiem. Latvijas Banka 2011. gadā turpināja dalību SEPA projektā, vadot NSDG, piedaloties LKA Maksājumu komitejas SEPA darba grupā un EK organizētajā Nacionālo SEPA koordinācijas komiteju ES forumā, kā arī turpinot SEPA projektu Latvijas Bankā.

Galvenie notikumi SEPA projektā bija šādi: 1) Latvijas Nacionālā SEPA plāna 3.0 versijas sagatavošana; 2) dalība SEPA regulas² projekta izstrādē; 3) SEPA semināra organizēšana valsts pārvaldes iestādēm.

² Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas projekts COM(2010) 775 (2010. gada 16. decembris) par tehnisko prasību noteikšanu kredīta pārvedumiem un tiešā debeta maksājumiem eiro un grozījumiem Regulā (EK) Nr. 924/2009.

2011. gada beigās Latvijas kredītiestādes sasniedza Latvijas Nacionālajā SEPA plānā noteikto kritiskās masas robežu un tādējādi ieviesa SEPA maksājumus Latvijā, t.i., 95.0% no visiem Latvijas kredītiestādēs uzsāktajiem kredīta pārvedumiem eiro bija SEPA kredīta pārvedumi, SEPA prasībām atbilda 100% ATM, 99.3% tirdzniecības vietu termināļu, 99.2% debetkaršu un 99.3% kredītkaršu. 2011. gada 2. pusgadā viena Latvijas kredītiestāde pirmo reizi veica SEPA tiešā debeta maksājumus.

Latvijas Banka iesaistījās SEPA projektā, lai maksājumu sistēmu pārrauga statusā veicinātu Latvijas maksājumu sistēmu integrāciju SEPA, kurā ietilpst visas ES valstis, kā arī Islande, Lihtenšteina, Norvēģija, Šveice un Monako. Latvijas Bankas pārraugi turpināja vadīt NSDG, koordinējot sadarbību starp maksājumu tirgus piedāvājuma puses pārstāvjiem (LKA, VAS "Latvijas Pasts", FDL, AS "Itella Information", Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju asociāciju) un pieprasījuma puses pārstāvjiem (PTAC, MVKAKP, LDDK, Valsts kasi, Latvijas Republikas Finanšu ministriju un Latvijas Banku). Attiecīgo institūciju un asociāciju pārstāvji savukārt savas kompetences ietvaros koordinēja uzdevumus integrācijai SEPA. NSDG darbu uzraudzīja NMSDG.

Pārraugu 2011. gadā SEPA projektā paveiktais aprakstīts 3. pielikumā.

5. PROJEKTS "TARGET2 VĒRTSPAPĪRIEM"

T2V ir svarīgākais Latvijas Bankas projekts vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzības jomā. Tas tiks pabeigts, kad Latvijas Banka un LCD pievienosies T2V un norēķinu platforma sāks darbību (gaidāms, ka tas notiks 2015. gada jūnijā). Latvijas Banka 2011. gadā turpināja dalību T2V projektā, kopā ar LCD vadot Latvijas T2V lietotāju grupu, piedaloties ECB T2V darba grupā un attīstot T2V projektu Latvijas Bankā.

2011. gadā tika pabeigts T2V ietekmes uz Latvijas Bankas funkcijām un procesiem novērtējums.

Latvijas Banka iesaistījās T2V projektā, lai vērtspapīru norēķinu sistēmu pārrauga statusā veicinātu Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu integrāciju ES valstu saskaņotā vērtspapīru norēķinu procesā. Projekta īstenošana paredz saskaņot vērtspapīru darījumu norēķinus un samazināt pārrobežu norēķinu izmaksas vērtspapīru tirgus dalībniekiem. Latvijas Bankas pārraugi turpināja vadīt Latvijas T2V lietotāju grupu, koordinējot sadarbību starp LCD, Latvijas Bankas, FKTK, Valsts kases un LKA pārstāvjiem. Attiecīgo iestāžu pārstāvji savukārt savas kompetences ietvaros koordinēja T2V projekta īstenošanas uzdevumus.

Pārraugu 2011. gada veikums šajā projektā aprakstīts 4. pielikumā.

6. PĀRRAUDZĪBAS PROJEKTS "PĒTĪJUMS PAR MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU IZMAKSĀM SABIEDRĪBAI"

2011. gadā Latvijas Banka kopā ar 14 citām ES valstu centrālajām bankām un ECB turpināja dalību starptautiskajā ECB koordinētajā projektā – aptaujā neliela apjoma maksāšanas līdzekļu izmaksu novērtēšanai (*The social costs of retail payment instruments: a European perspective*). Projekta mērķis ir apzināt sabiedrībai radītās izmaksas, kas saistītas ar neliela apjoma maksāšanas līdzekļu (skaidrā nauda, kredīta un debeta karšu maksājumi, kredīta pārvedumi un tiešais debets) izmantošanu.

Pārraugi iesaistījās šajā pārraudzības projektā, to koordinējot un apkopojot datus, lai veicinātu vispārējo sabiedrības izpratni par dažādu maksāšanas līdzekļu izmaksu efektivitāti. Projektā bija iesaistītas arī citas Latvijas Bankas struktūrvienības.

2011. gadā projektā kopumā liela uzmanība tika veltīta datu kvalitātes uzlabošanai un darbam ar respondentiem. Tika veiktas vēl divas papildu aptaujas kārtas (mazumtirgotāju respondentu skaits pieauga no 15 līdz 29). ECB tikās ar pētījumā iesaistīto valstu centrālo banku pārstāvjiem, t.sk. ar Latvijas Bankas pārraugiem pārrunāja iespējamus risinājumus apkopoto datu ekstrapolācijai. Tika veiktas vairākas datu papildu ekstrapolācijas un iegūti dati, kas visprecīzāk atbilst maksājumu statistikas datiem, ko Latvijas Banka regulāri apkopo no kredītiestādēm. Pārraugi papildus analizēja mazumtirgotāju sniegtos datus mazumtirdzniecības nozaru dalījumā un atbilstoši uzņēmumu lielumam, kā arī veica datu papildu ekstrapolācijas.

7. TIESĪBU AKTU GROZĪJUMI

2011. gada martā pēc FKTK lūguma Latvijas Banka sniedza atzinumu par grozījumiem LCD noteikumos Nr. 11 "Par datu apmaiņu". Grozījumi tika veikti, jo LCD ieviesa jaunu failu apmaiņas kanālu (servisu) *MessageHub*. Līdz šim LCD izmantoja FTP serveri. Pirms atzinuma sniegšanas pārraugi konsultējās ar Latvijas Bankas Informācijas sistēmu pārvaldi. *MessageHub* risinājumu paredzējuši ieviest arī pārējie Baltijas valstu CVD. Minētie grozījumi tika apstiprināti LCD valdes sēdē un stājās spēkā 2011. gada 30. martā.

2011. gada 30. aprīlī stājās spēkā grozījumi Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā un Kredītiestāžu likumā. Tā kā atbilstoši likumu grozījumiem termins "kredītiestāde" vairs neietver elektroniskās naudas iestādes, Latvijas Banka 2011. gada 12. maijā apstiprināja "Kredītiestāžu un elektroniskās naudas iestāžu maksājumu statistikas pārskata" sagatavošanas noteikumus" (tālāk tekstā – Noteikumi; spēkā ar 2011. gada 20. maiju). Salīdzinājumā ar Latvijas Bankas 2007. gada 15. marta noteikumiem Nr. 3 "Kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskata" sagatavošanas noteikumi" šajos Noteikumos terminoloģija sakārtota atbilstoši minēto likumu grozījumiem un veikti redakcionāli labojumi saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 3. februāra noteikumu Nr. 108 "Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi" prasībām. Lai vienādotu Latvijas Bankas noteikumu prasības, Noteikumos svītrotā prasība sagatavot pārskatu divos eksemplāros un atbilstoši CSP prasībām "Kredītiestāžu un elektroniskās naudas iestāžu maksājumu statistikas pārskatam" piešķirts jauns Valsts statistikas pārskatu un anketu veidlapu paraugu reģistrācijas klasifikatora kods (VSPARK 27002042). Noteikumi neradīja sniedzamo ziņu apjoma un struktūras pārmaiņas, tāpēc Noteikumu projekts nebija jāsaskaņo ar ECB.

Saistībā ar neseno krīzi finanšu tirgos tiek plānoti ES mēroga pasākumi, kuru mērķis ir caurredzamākas un stabilākas finanšu sistēmas izveide. Attiecībā uz vērtspapīru norēķinu sistēmām EK uzsākusi tiesiskā ietvara izstrādi, kas attieksies uz CVD un noteiks vērtspapīru norēķinu aspektu saskaņošanu ES. ES pasākumu ietvaros 2011. gadā tika izstrādāts regulas projekts (*European Market Infrastructure Regulation*; EMIR; Eiropas tirgus infrastruktūras regula) saistībā ar ārpus biržas tirgotajiem atvasinātajiem finanšu instrumentiem, centrālajiem darījuma partneriem un darījumu reģistriem. Pēc Latvijas Republikas Finanšu ministrijas lūguma 2011. gada 15. jūnijā Latvijas Banka (pārraugi) sniedza komentārus par EMIR pēdējo redakciju, lai varētu sagatavot Latvijas pozīciju jautājumos par centrālo darījuma partneru likviditāti, atvasināto finanšu instrumentu klīringu un pieejas nosacījumiem. 2011. gada 16. jūnijā pēc Latvijas Republikas Finanšu ministrijas lūguma Latvijas Banka konsultēja Latvijas Republikas

Finanšu ministriju jautājumā par to, vai CVD var veikt centrālā darījuma partnera funkciju saskaņā ar ESCB-CESR rekomendācijām.

8. SADARBĪBA AR CITĀM INSTITŪCIJĀM

8.1. SADARBĪBA AR ECB

2011. gadā pārraugi turpināja piedalīties ECB darba grupās, kas risināja dažādus ar maksājumu sistēmu un vērtspapīru tirgus infrastruktūru pārraudzību saistītus jautājumus. Pārraugi ECB Maksājumu un norēķinu sistēmu komitejas (PSSC) Maksājumu sistēmu pārraudzības darba grupas (WGO) un Maksājumu sistēmu politikas darba grupas (PSPWG) sēdēs diskutēja ar pārējo ES valstu centrālo banku pārstāvjiem par maksāšanas līdzekļu un infrastruktūru pārraudzības jautājumiem un SEPA projekta jautājumu risināšanu. Pārraugi piedalījās ECB vērtspapīru ekspertu darba grupā (SEWG), bet 2011. gadā tā neveica aktivitātes, kas būtu attiecināmas uz ārpus eiro zonas esošajām valstīm. SEWG ietvaros Latvijas Banka piedalījās Kipras centrālās bankas aptaujā par CVD, kuriem ir bankas licence. 2011. gada 26. un 27. maijā pārraugi sadarbībā ar Latvijas Bankas Starptautisko attiecību un komunikācijas pārvaldes speciālistiem organizēja PSPWG izbraukuma sēdi Rīgā. Pārraugi 2011. gadā piedalījās ECB jaundibinātajā Eiropas Klientu maksājumu drošības forumā.

2011. gada jūlijā pēc PSSC Maksājumu sistēmu pārraudzības darba grupas lūguma pārraugi sadarbībā ar LCD sniedza informāciju par DENOS statistikas datiem aptaujai par institūciju savstarpējo atkarību (*system based interdependencies*).

8.2. SADARBĪBA AR PASAULES BANKU

2011. gada 15. novembrī, atsaucoties Pasaules Bankas lūgumam, pārraugi tikās ar Pasaules Bankas eksperti finanšu sektora novērtējuma programmas (*Financial Sector Assessment Program*) attīstības moduļa ietvaros. Atbildot uz Pasaules Bankas jautājumiem, savas kompetences ietvaros pārraugi informēja par maksājumu sistēmu un saistīto finanšu instrumentu darbību. Pēc Pasaules Bankas lūguma pārraugi sniedza informāciju par veiktajiem sistēmu novērtējumiem atbilstoši starptautiskajiem standartiem un rekomendācijām. Pasaules Banka savā ziņojumā atzina, ka Latvijas Bankā ir labi izveidota un efektīva pārraudzības struktūrvienība.

9. SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA

Informācija par maksāšanas līdzekļu un to infrastruktūras attīstību un Latvijas Bankas veikumu maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzībā tika publicēta Latvijas Bankas gada pārskatā, "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" un Latvijas Bankas interneta vietnē. Informācija par Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu gada statistiku tiek publicēta ECB Statistisko datu noliktavā.

10. LATVIJAS BANKAS POLITIKA MAKSĀJUMU UN VĒRTSPAPĪRU NORĒĶINU SISTĒMU JOMĀ

2011. gadā maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzība veikta saskaņā ar "Latvijas Bankas politikā maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" noteiktajiem mērķiem un uzdevumiem katrā valsts maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmas daļā (sistēmiski nozīmīgas maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmas, klīringa un neliela apjoma maksājumu sistēmas un maksāšanas līdzekļi).

1. PIELIKUMS. PĀRSKATS PAR EKS ATBILSTĪBAS PAMATPRINCIPIEM NOVĒRTĒJUMU

Ar Latvijas Bankas padomes 2011. gada 13. janvāra rīkojumu Nr. 189/6 apstiprinātā "Latvijas Bankas politika maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" nosaka, ka atbildība par neliela apjoma maksājumu sistēmu drošu un efektīvu darbību jāuzņemas institūcijām, kuras nodrošina šo maksājumu sistēmu darbību, un to dalībniekiem, pēc iespējas saskaņojot sistēmu darbību ar Pamatprincipiem. Neliela apjoma maksājumu sistēmām Pamatprincipi jāpiemēro tā, lai nemazinātu šo sistēmu efektivitāti.

EKS ir Latvijas Bankas neto norēķinu sistēma, kas nodrošina dalībnieku latos iesniegto kredīta pārveduma rīkojumu un latos iesniegto naudas līdzekļu atmaksas rīkojumu klīringu, dalībnieku iesniegto un no citas SEPA maksājumu sistēmas saņemto dalībniekiem adresēto SEPA kredīta pārveduma rīkojumu un SEPA naudas līdzekļu atmaksas rīkojumu klīringu eiro, neto pozīcijām atbilstošo debeta un kredīta norādījumu iesniegšanu SAMS klīringa norēķinu veikšanai latos, maksājuma norādījumu iesniegšanu TARGET2 priekšsamaksas rezervēšanai un to atlikumu atmaksai, neto pozīcijām atbilstošo debeta un kredīta norādījumu iesniegšanu TARGET2 klīringa norēķinu veikšanai eiro. EKS ir vienīgā Latvijā funkcionējošā tīrvērtes jeb klīringa (neto norēķinu) sistēma liela skaita klientu kredīta pārvedumu veikšanai latos un eiro.

EKS pārraudzības pasākumi saskaņoti ar ECB "Neliela apjoma eiro maksājumu sistēmu pārraudzības standartos" noteikto klīringa un neliela apjoma maksājumu sistēmu nozīmības iedalījumu, t.i., EKS jānodrošina atbilstība I, II un VII–X pamatprincipam.

2011. gada 2. pusgadā pārraugi veica EKS novērtējumu saskaņā ar minētajiem sešiem pamatprincipiem, izmantojot ECB dokumentā "*Euro sistēmiski nozīmīgu un sistēmiski ievērojamu maksājumu sistēmu pārraudzības novērtējuma saskaņā ar piemērojamiem "Sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu Pamatprincipiem" nosacījumi*" (*Terms of Reference for the assessment of euro systemically and prominently important payment systems against the applicable Core Principles for Systemically Important Payment Systems*; tālāk tekstā – Novērtējuma nosacījumi) iekļauto novērtējuma metodoloģiju. Novērtējums attiecas tikai uz EKS. Pārraugi novērtējumā izmantoja šādu vērtējuma skalu: "pilnīgi atbilst", "kopumā ievēro", "daļēji ievēro" un "neievēro". Novērtējuma procesā pārraugi apsprieda ar operatoriem visus ar Pamatprincipiem saistītos jautājumus. Pārskats veikts, balstoties uz dokumentu, kas saistīti ar EKS darbību, analīzi un novērtējumā sagatavotajām atbildēm, ņemot vērā operatoru un citu iesaistīto Latvijas Bankas struktūrvienību ekspertu komentārus un ierosinājumus. Šis dokuments ietver pārraugu viedokli par EKS atbilstību Pamatprincipiem.

I pamatprincips. Visās saistītajās jurisdikcijās vajadzētu būt labi veidotai sistēmas juridiskajai bāzei.

1.1. Juridiskā infrastruktūra ir skaidri identificēta (piemēram, sistēmu vadošā jurisdikcija, piemērojamie likumi, statūti, tiesu prakse, līgumi, noteikumi un procedūras).

EKS juridiskais ietvars veidots uz tiesisko attiecību pamata. Parakstot līgumu par dalību EKS, dalībnieks piekrīt "Sistēmas noteikumiem dalībai EKS" un apņemas rīkoties saskaņā ar šiem noteikumiem un noslēgto līgumu. "Sistēmas noteikumi dalībai EKS" rada tiesības un pienākumus tikai Latvijas Bankai un dalībniekiem.

"Sistēmas noteikumi dalībai EKS" skaidri nosaka sistēmas vadošo jurisdikciju. Saskaņā ar šiem noteikumiem divpusējām attiecībām starp Latvijas Banku un dalībnieku piemēro

Latvijas Republikas tiesību aktus un tiesvedības vieta saistībā ar tiesiskajām attiecībām starp Latvijas Banku un dalībnieku ir Latvija.

Latvijas Banka kā EKS operators darbojas saskaņā ar Latvijas Republikas tiesību aktiem.

1.2. Juridiskie jautājumi ir skaidri identificēti un saprasti (piemēram, vai Norēķinu galīguma direktīva (NGD) ir ieviesta jurisdikcijā, kurā atrodas sistēma, vai ir definēts galīguma, neatsaucamības brīdis, vai ir skaidras saistību tiesības, potenciālie tiesiskie riski, kas rodas no attiecīgajām jurisdikcijām, nevis tās, kura vada sistēmu).

Norēķinu galīguma direktīva Latvijā ieviesta saskaņā ar likumu "Par norēķinu galīgumu maksājumu un finanšu instrumentu norēķinu sistēmās" (tālāk tekstā – Norēķinu galīguma likums). Norēķinu galīguma likums attiecas uz visām centrālo banku operētajām sistēmām, t.sk. EKS. Saskaņā ar Norēķinu galīguma likuma prasībām "Sistēmas noteikumi dalībai EKS" nosaka brīdi, ar kuru maksājumi skaitās ievadīti sistēmā, un brīdi, no kura iesniegtie maksājumi nevar tikt atsaukti. Tāpat "Sistēmas noteikumi dalībai EKS" ietver Latvijas Bankas un dalībnieku atbildības regulējumu.

EEZ reģistrēts dalībnieka kandidāts, kas vēlas uzsākt dalību EKS, Latvijas Bankai iesniedz tiesībspējas atzinumu par to, ka tā no EKS noteikumiem izrietošie pienākumi ir likumīgi, spēkā esoši un saistoši. Ārpus EEZ reģistrētam dalībnieka kandidātam, kas darbojas, izmantojot EEZ reģistrētu filiāli, Latvijas Bankai jāiesniedz valsts atzinums par to, ka šīs ārvalstu institūcijas dalība EKS nav pretrunā ar nacionālo jurisdikciju.

1.3. Juridiskie jautājumi ir pareizi risināti, lai noteikumi un procedūras būtu ieviešami un to sekas būtu paredzamas (piemēram, sistēmas veidošana, pakļaujoties NGD; specifiskas juridiskās situācijas ārvalstu dalībnieku piekļuves gadījumā).

EKS kā centrālās bankas uzturēta sistēma pasargāta saskaņā ar Norēķinu galīguma likumu. Likums nosaka ieskaita un norēķinu galīgumu, to tiesisko spēku sistēmā un tiesības brīvi realizēt nodrošinājumu, kas sniegts par dalību sistēmā vai darījumos ar centrālo banku, kā arī dalībnieka maksātspējas procedūras gadījumā.

EEZ reģistrētai iestādei, lai tā kļūtu par EKS dalībnieku, jāiesniedz tiesībspējas atzinums (atzinums, kas ietver vērtējumu par dalībnieka tiesībspēju uzņemties un izpildīt "Sistēmas noteikumos dalībai EKS" paredzētās saistības). Ārpus EEZ reģistrētai iestādei, lai tā kļūtu par EKS dalībnieku, jāiesniedz valsts atzinums (atzinums, kas ietver vērtējumu par dalībnieka tiesībspēju uzņemties un izpildīt "Sistēmas noteikumos dalībai EKS" paredzētās saistības un to, ka dalībnieka dalība EKS nav pretrunā ar nacionālo jurisdikciju). Kredītiestādes, kuras nav reģistrētas EEZ vai nav atvērušas savu filiāli EEZ, nevar kļūt par EKS dalībniekiem.

Dalībnieks informē Latvijas Banku par tā tiesībspējas un tiesību aktu pārmaiņām, kas ietekmē jautājumus, kuri saistībā ar to apskatīti valsts atzinumā. Dalībnieks nekavējoties informē Latvijas Banku, ja attiecībā uz to iestājas saistību neizpildes gadījums.

Secinājums. EKS normatīvie akti un līgumi veido stabilu un atbilstošu juridisko pamatu EKS darbībai Latvijas Republikā. Tādējādi EKS **pilnībā atbilst** I pamatprincipam.

II pamatprincips. Sistēmas noteikumiem un procedūrām vajadzētu sniegt tās dalībniekiem skaidru izpratni par sistēmas ietekmi uz katru no finanšu riskiem, kas tiem rodas, piedaloties sistēmā.

2.1. Dokumentācija, kas attiecas uz finanšu risku vadību (piemēram, kredīta un likviditātes riski), ir skaidri identificēta.

Sistēmas darbību un dalību sistēmā nosaka Latvijas Bankas padomes 2010. gada 9. septembra kārtības Nr. 183/3 "Dalības kārtība Latvijas Bankas elektroniskajā klīringa sistēmā" 1. pielikums "Sistēmas noteikumi dalībai EKS" un līgums "Par dalību EKS".

"Sistēmas noteikumi dalībai EKS" nosaka EKS vispārējos darbības un norēķinu veikšanas principus klīringa norēķinu ciklos, prasības dalībai sistēmā, pušu pienākumus, veicot maksājumus un informācijas apmaiņu, sistēmas darbību ārkārtas situācijās, sistēmas darba laiku, komisijas maksas, kā arī pušu savstarpējo atbildību. Tāpēc var uzskatīt, ka "Sistēmas noteikumi dalībai EKS" kopā ar līgumu par dalību EKS sniedz sistēmas dalībniekiem pilnīgu izpratni par riskiem, kādi tiem var rasties saistībā ar dalību sistēmā. Šie dokumenti ir publiski pieejami Latvijas Bankas interneta vietnē.

2.2. Finanšu risku vadības un ierobežošanas dokumentācija ir atjaunota, izsmeļoša un skaidra.

"Sistēmas noteikumi dalībai EKS" apstiprināti 2010. gada 9. septembrī (pēdējie grozījumi stājās spēkā 2011. gada 21. novembrī). Veicot jebkādas pārmaiņas, kas ietekmē sistēmas funkcionalitāti vai pušu tiesības un pienākumus sistēmā, sistēmas juridiskie dokumenti tiek atjaunoti.

Saskaņā ar "Sistēmas noteikumiem dalībai EKS" Latvijas Bankai ir tiesības vienpusēji grozīt sistēmas noteikumus, par to rakstiski paziņojot dalībniekiem. Tiek uzskatīts, ka dalībnieks akceptējis grozījumus, ja 14 dienu laikā nav nepārprotami izteicis iebildumus. Līdz šim veiktie sistēmas noteikumu grozījumi pirms apstiprināšanas Latvijas Bankas padomē tika apspriesti ar dalībniekiem un tika saņemts LKA atbalsts šādu grozījumu veikšanai.

2.3. Sistēmas operators/īpašnieks sniedz adekvātu monitorēšanu un atbalstu, lai atļautu dalībniekiem un citām iesaistītajām pusēm (piemēram, infrastruktūras pakalpojumu sniedzējiem) saprast noteikumus, kas attiecas uz finanšu risku vadību un ierobežošanu.

Saskaņā ar "Sistēmas noteikumiem dalībai EKS" Latvijas Banka uztur sistēmas atbalsta nodaļu, lai palīdzētu dalībniekiem grūtībās, kas radušās saistībā ar EKS darbību. Sistēmas operatori katru dienu nodrošina sistēmas dalībniekiem tehnisko un informatīvo atbalstu, sniedzot konsultācijas. Sistēmas dalībnieks ir atbildīgs par jauno darbinieku izglītošanu. Nepieciešamības gadījumā Latvijas Banka rīko mācību seminārus sistēmas dalībnieku izglītošanai.

2.4. Galvenie finanšu riska vadības un ierobežošanas noteikumi ir publiski pieejami, ņemot vērā iespējamos konfidencialitātes ierobežojumus.

Līgums par dalību EKS un "Sistēmas noteikumi dalībai EKS", un citi normatīvie akti ir publiski pieejami Latvijas Bankas interneta vietnē un sniedz ieskatu finanšu risku vadībā. Tajos arī noteiktas informācijas konfidencialitātes prasības, kas attiecas uz konkrētās no sistēmas dalībniekiem saņemtās un citas informācijas konfidencialitāti.

Secinājums. EKS darbību regulējošie noteikumi un līgumi ir skaidri, saprotami un atbilstoši pašreizējai sistēmas darbībai un sniedz tās dalībniekiem skaidru priekšstatu par sistēmas ietekmi uz finanšu riskiem, kas saistīti ar dalību EKS. Tādējādi EKS **pilnībā atbilst** II pamatprincipam.

Ieteikums. Sadarbība un vienošanās ar dalībniekiem par noteikumu grozījumiem nav noteikta noteikumos vai citos normatīvajos aktos. Latvijas Banka konsultāciju un noteikumu grozījumu saskaņošanu ar dalībniekiem veic saskaņā ar labākās prakses principiem. Līdz šim tā bijusi pozitīva. Taču Novērtējuma nosacījumu 2.2.7.c) apakšjautājums norāda, ka šādai konsultācijai un vienošanās procesam jābūt noteiktam noteikumos vai procedūrās, kas dalībniekiem sniegtu skaidru priekšstatu par to, kā Latvijas Bankas rīcības brīvība tiek piemērota attiecībā uz konsultācijas un vienošanās procesu. Lai veicinātu Latvijas Bankas un EKS dalībnieku savstarpējo attiecību caurredzamību, pārraugi iesaka konsultācijas un vienošanās procesu par noteikumu grozījumiem noteikt, tos ietverot EKS noteikumos.

VII pamatprincips. Sistēmai vajadzētu nodrošināt augstu drošību un operāciju uzticamību un paredzēt rezerves iespējas dienas darījumu apstrādes savlaicīgai pabeigšanai ārkārtas situācijās.

7.1. Sistēmas operators, dalībnieki un jebkura iesaistītā trešā puse ir vienojušies par drošības noteikumu kopumu un operāciju servisa līmeņiem, kas jāievēro visiem sistēmas dalībniekiem. Šī politika un piedāvātie servisa līmeņi atbilst starptautiskajiem standartiem konfidencialitātes, uzticamības un autentifikācijas ziņā, neatteikšanās un informācijas pieejamības ziņā, kā arī procesu un procedūru auditējamības ziņā.

Drošības apsvērumi, politika, procedūras un servisa līmeņi ņemti vērā sistēmas veidošanas posmā, un sistēma attiecīgi attīstīta un uzturēta. Informācijas un informācijas sistēmu drošību Latvijas Bankā pārvalda saskaņā ar labākās prakses principiem, ņemot vērā Latvijas Bankas vajadzības, darba specifiku un organizatorisko struktūru, kā arī ECB un *Information Security Forum* rekomendācijas informācijas un informācijas sistēmu drošības jomā. Darbības nepārtrauktības pārvaldīšana tiek organizēta saskaņā ar labākās prakses principiem, ņemot vērā Latvijas Bankas vajadzības, darba specifiku un organizatorisko struktūru, kā arī ECB rekomendācijas darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas jomā.

Sistēmas operators konsultējas ar sistēmas dalībniekiem sistēmu veidošanas un uzlabošanas posmā un arī starpposmos, konsultācijām nereti izmantojot LKA. Kredītiestāžu viedoklis ir viens no galvenajiem sistēmu dizainu, piedāvātos pakalpojumus un funkcionalitāti noteicošajiem faktoriem. EKS drošības nosacījumu kopums un operāciju servisa līmeņi noteikti dalībniekiem saistošajos "Sistēmas noteikumos dalībai EKS".

7.2. Ja tiek lietotas jaunas tehnoloģijas, sekām drošībai un operacionālajai uzticībai būtu jābūt labi saprastām un izrunātām.

Drošības politika un servisa līmeņi tiek pārskatīti, ņemot vērā tirgus un tehnoloģiju pārmaiņas.

7.3. Drošības politikas mērķi, politika un procedūras eksistē un ir samērojami ar maksājumu sistēmas svarīgumu transakciju skaita un apjoma ziņā.

Sistēmu drošības politikas mērķus un procedūras veido, definē un izpilda Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības vadītājs un Informācijas sistēmu pārvalde, un tie ir samērojami ar EKS svarīgumu transakciju skaita un apjoma ziņā.

7.4. Atbildība par informācijas drošību ir skaidri definēta.

Pamatā visa informācijas apstrāde tiek veikta Latvijas Bankā, uz to attiecinot visus Latvijas Bankā pieņemtos normatīvos aktus par informācijas drošību.

7.5. Sistēmas operators regulāri veic riska vadību un par rezultātiem ziņo sistēmas īpašniekam.

Sistēmu regulāru drošības pārbaudi un riska analīzi veic noteikti darbības nepārtrauktības un EKS eksperti. Sistēmas drošības novērtējumā un riska analīzē tiek ņemta vērā tirgus un tehnoloģiju attīstība.

Par sistēmas drošības novērtējumu un riska analīzes rezultātiem regulāri tiek ziņots Latvijas Bankas valdei.

7.6. Sistēma ir pakļauta nepārtrauktai neatkarīgai drošības pārbaudei.

Sistēmas drošības politika, procedūras un to izpilde pakļautas regulāram iekšējam auditam. Vairāki iekšējie auditori ir kompetenti arī informācijas sistēmu jomā.

7.7. Darbības un tehniskās procedūras ir plašas, detalizētas un labi dokumentētas.

Sistēmas darbības un tehniskās procedūras ir detalizēti un labi dokumentētas "Latvijas Bankas elektroniskās klīringa sistēmas (EKS) funkcionālajā aprakstā".

Latvijas Banka līgumos nostiprinājusi servisa līmeņus, alternatīvās maršrutēšanas iespējas un vienošanās par darbības pārtraukumiem līgumos ar telekomunikāciju pakalpojumu sniedzējiem.

Sistēmas dalībnieki tiek informēti par operacionālajiem riskiem, kuriem tie pakļauti, piedaloties sistēmā, "Sistēmas noteikumos dalībai EKS" un "Latvijas Bankas elektroniskās klīringa sistēmas (EKS) funkcionālajā aprakstā".

Ikdienas darbā sistēmas operators monitorē sistēmas pieejamību un pamana, ja nav saņemta informācija no sistēmas dalībnieka, vai arī sistēmas dalībnieks pats informē operatoru par problēmām nosūtīt failus.

7.8. Pārmaiņas tiek pilnībā testētas, autorizētas un dokumentētas.

Sistēmas izstrādei, testēšanai un akcepttestēšanai ir nošķirtas vides, kurās ir lietošanas videi analogas platformas. Visas sistēmu pārmaiņas testē ar informācijas sistēmām saistīti eksperti, savukārt operators veic informācijas sistēmu akcepttestēšanu, kurā pēc nepieciešamības piedalās arī citi sistēmas dalībnieki. Visus šos procesus nosaka informācijas sistēmu izstrādes kārtība, kurā aprakstīta arī sistēmu pārmaiņu uzstādīšana lietošanas vidē.

Katram jaunam dalībniekam jānodrošina noteiktas tehniskās un operacionālās prasības dalībai EKS. Lai pārliecinātos par jaunā dalībnieka spēju izpildīt šīs prasības, tiek veikti pārbaudes testi, pēc kuru veiksmīgas veikšanas dalībniekam tiek nodrošināta dalība EKS.

7.9. Kapacitātes prasības ir iekļautas sistēmas dizainā un tiek monitorētas un atjaunotas, kad nepieciešams.

Veicot sistēmas pārmaiņas, tiek testēta arī pārmaiņu ietekme uz sistēmas ātrdarbību. Tāpat periodiski tiek uzraudzīts sistēmas darbības ātrums lietošanas vidē un sistēmas serveru (*hardware*) noslodze.

7.10. Sistēmas administrēšanu un operēšanu vajadzētu nodrošināt adekvātam skaitam labi apmācītu darbinieku.

EKS darbību nodrošina Latvijas Bankas informācijas tehnoloģiju speciālisti un operāciju speciālisti, kas nepārtraukti seko līdzi sistēmas darbības norisēm, lai laikus pamanītu un novērstu novirzes no normālas EKS darbības. EKS drošas un efektīvas darbības nodrošināšanai Latvijas Bankā ir atbilstošs darbinieku skaits, lai nepieciešamības gadījumā attiecīgie speciālisti varētu viens otru aizvietot, tādā veidā nodrošinot EKS darbību arī neparedzētu un ārkārtas situāciju gadījumā. Visu Latvijas Bankas uzturēto maksājumu sistēmu, t.sk. EKS, darbības monitoringu nodrošina vairāki operāciju speciālisti un tehnisko atbalstu nodrošina vairāki informācijas tehnoloģiju speciālisti.

7.11. Darbības un drošības incidenti tiek ziņoti, ierakstīti, analizēti un tiem tiek attiecīgi sekots.

EKS darbības traucējumi tiek reģistrēti Latvijas Bankas incidentu reģistrā un atbilstoši izvērtēti, ņemot vērā to ietekmi uz EKS darbību.

Sistematizēta informācija par EKS darbības traucējumiem pieejama kopš EKS darbības uzsākšanas. 2008. gadā Latvijas Bankā tika izveidots vienots incidentu reģistrs, kas nodrošina informācijas par incidentu un tā novēršanas gaitu saglabāšanu un attiecīgo darbinieku informēšanu elektroniskā veidā.

7.12. Darbības nepārtrauktības noteikumi nodrošina, ka paredzētie servisa līmeņi tiek sasniegti gadījumā, ja nefunkcionē viens vai vairāki sistēmas komponenti, kā arī gadījumā, ja īstenojas viens no vairākiem paredzamiem scenārijiem, atbilstoši sistēmas nozīmīgumam.

Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas politika nosaka Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas mērķi, pamatprincipus un īstenošanas un pārraudzības kārtību. EKS darbības nepārtrauktības nodrošināšanas procedūras nodrošina EKS nepārtrauktu darbību un tās darbības atjaunošanu noteiktajos laikos gadījumos, kad nav pieejams kāds no sistēmas komponentiem vai resursiem.

Vienošanās ar EKS dalībniekiem, t.sk. darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas procedūras, sagatavotas, ņemot vērā "Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas politikā" noteiktos pamatprincipus.

7.13. Darbības nepārtrauktības pasākumi ir labi dokumentēti un tiek regulāri testēti.

Latvijas Bankā izveidotā darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas sistēma tiek organizēta saskaņā ar labākās prakses principiem. Darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas mērķis, pamatprincipi, īstenošanas un pārraudzības kārtība noteikta "Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas politikā", kuru apstiprina Latvijas Bankas padome. Latvijas Bankas valde apstiprina "Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības

pārvaldīšanas kārtību", kurā noteikta darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas organizācijas un īstenošanas kārtība, ievērojot politikas dokumentā noteikto, pasākumus kritisko procesu (t.sk. EKS) izpildes nepārtrauktības un kritiskā resursa nepārtrauktas pieejamības nodrošināšanai un atjaunošanai, atjaunošanas laikus, kā arī rezerves darba vietu sarakstu, kurā iekļauj informāciju par minimālo rezerves darba vietu skaitu, kas nepieciešamas kritiskā procesa izpildei un krīzes pārvaldīšanai gadījumā, kad nav pieejamas pastāvīgās darba vietas, šo darba vietu atrašanās vietām un aprīkojumu.

EKS darbības nepārtrauktības nodrošināšanas pasākumi tiek regulāri testēti, t.sk. organizējot EKS darbību no rezerves darba vietām, un dokumentēti saskaņā ar "Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības pārvaldīšanas kārtību".

7.14. Darbības nepārtrauktības nodrošināšanas pasākumi ietver krīzes vadību, informācijas izplatīšanu un nenoskaidroto risku analīzi un vadību.

Latvijas Bankā noteiktas detalizētas procedūras incidentu pārvaldīšanai (t.sk. EKS). Šādas procedūras nodrošina incidenta savlaicīgu atklāšanu un attiecīgo darbinieku informēšanu, kā arī incidenta un tā seku savlaicīgu un atbilstošu novēršanu un novēršanas gaitas reģistrēšanu. Incidentu pārvalda darbinieki, kas ikdienā veic pasākumus kritisko procesu (t.sk. EKS) darbības nodrošināšanai. Ja notiek incidenta eskalācija, incidenta pārvaldīšanā piedalās Latvijas Bankas darbības nepārtrauktības vadītājs, kas koordinē pasākumus incidenta novēršanai, t.sk. iesaistot citus speciālistus, Latvijas Bankas preses sekretārs, kurš nepieciešamības gadījumā kopā ar attiecīgajiem speciālistiem organizē dalībnieku, klientu, valsts un pašvaldību iestāžu, ārvalstu iestāžu un organizāciju, sabiedrības un plašsaziņas līdzekļu informēšanu par incidentu un tā sekām, u.tml.

Secinājums. EKS nodrošina augstu drošību un operacionālo uzticamību sistēmas normālas darbības apstākļos un ārkārtas situācijās, tādējādi EKS **pilnībā atbilst VII pamatprincipam.**

VIII pamatprincips. Sistēmai vajadzētu piedāvāt tādas maksājumu veikšanas līdzekļus, kas ir praktiski to lietotājiem un efektīvi tautsaimniecībai.

8.1. Sistēma atbilst lietotāju vajadzībām gan sistēmas dalībniekiem, gan to maksājumu pakalpojumu klientiem (piemēram, tehnoloģijas, darbības stundas, procedūras, tehniskā darbība, darbības nepārtrauktība), un izveidotas procedūras, lai pārskatītu un atjaunotu servisa līmeni.

EKS novērtēšanas brīdī ir vienīgā Latvijā funkcionējošā pilnībā automatizētā klīringa sistēma, kas nodrošina liela skaita klientu kredīta pārvedumu veikšanu latos un eiro. EKS izstrāde notika un tālākās ar attīstību saistītās pārmaiņas tika veiktas ciešā sadarbībā ar kredītiestādēm un pārējiem dalībniekiem, ņemot vērā to ieteikumus un vēlmes attiecībā uz pakalpojumu klāstu un darbības principiem.

8.2. Visu veidu lietotāju vajadzības tiek ņemtas vērā sistēmas dizainā un tās evolūcijā (piemēram, sadarbības, konsultācijas vai plānu koordinācijas ceļā).

EKS uzlabojumu un attīstības procesā, Latvijas Bankai sadarbojoties ar LKA, tiek izvērtētas visu dalībnieku vēlmes un ieteikumi.

8.3. *Resursi ir sadalīti efektīvi.*

Visi sistēmas darbības pārtraukumi tiek fiksēti incidentu reģistrā un analizēti. Pamatojoties uz tiem, katru gadu tiek aprēķināta sistēmas pieejamība, t.i., cik procentos gadījumā EKS norēķins noticis "Sistēmas noteikumos dalībai EKS" noteiktajā laikā.

Sistēmas kapacitāte ir pietiekama un ļautu apstrādāt vēl daudz lielāku maksājumu skaitu nekā pašlaik. Rezerves kapacitāte nav traucējoša un nav prasījusi nevajadzīgi lielas investīcijas.

Būtisku ierobežojumu sistēmas darbībai nav. EKS veidota pietiekami efektīva un droša atbilstoši neliela apjoma klientu maksājumu vajadzībām.

Komisijas maksu veidošanas politika paredz izmaksu pilnīgu atgūšanu bez peļņas piecu gadu amortizācijas periodā, un tā tika apspriesta ar dalībniekiem. EKS netiek subsidēta no citu sistēmu ieņēmumiem, un citas sistēmas netiek subsidētas no EKS darbības ieņēmumiem.

EKS tiek lietoti SWIFT formātiem atbilstoši ziņojumu formāti, kas atvieglo dalību sistēmā.

8.4. *Cenu politika (izmaksu atgūšanas metode, uz tirgu balstīta cenu noteikšana, subsidēšana) tiek komunicēta dalībniekiem.*

Pirms EKS pārveides par SEPA atbilstošu sistēmu izmaksu politika un veidošanās principi tika apspriesti ar EKS dalībniekiem, saskaņojot koncepciju, kurā šie jautājumi tika norādīti. Šī informācija netiek publicēta pārējai sabiedrības daļai.

Secinājums. EKS ir efektīva neto norēķinu sistēma un piedāvā pakalpojumus atbilstoši privātpersonu un mazo un vidējo uzņēmumu pieprasījumam, tādējādi EKS **pilnībā atbilst VIII pamatprincipam.**

IX pamatprincips. Sistēmas dalības kritērijiem vajadzētu būt objektīviem un publiskotiem, lai veicinātu godīgu un brīvu pieejamību šai sistēmai.

9.1. *Pievienšanās un atteikšanās kritērijiem jābūt skaidri un nepārprotami aprakstītiem un publiski pieejamiem.*

Pievienšanās un atteikšanās kritēriji atrunāti "Sistēmas noteikumos dalībai EKS", kas ir publiski pieejami.

9.2. *Pievienšanās un atteikšanās procedūras ir skaidri aprakstītas noteikumos un tiek atklātas dalībniekiem un potenciālajiem dalībniekiem.*

Pievienšanās procedūra un pušu pienākumi, pievienojoties sistēmai un izbeidzot dalību sistēmā, aprakstīti "Sistēmas noteikumos dalībai EKS".

9.3. *Pievienšanās un atteikšanās kritēriji ir objektīvi un balstīti uz attiecīgiem riska un efektivitātes apsvērumiem, un neierobežo konkurenci starp dalībniekiem.*

"Sistēmas noteikumi dalībai EKS" paredz visiem dalībniekiem vienādus pievienšanās un dalības izbeigšanas kritērijus. Vienīgā atšķirība piekļuves nosacījumiem noteikta attiecībā uz institūcijām, kuras saskaņā ar "Sistēmas noteikumu dalībai EKS" 12. punktu

Latvijas Banka var atzīt par EKS dalībniekiem (valsts centrālās vai reģionālās valdības finanšu departamenti, kas darbojas naudas tirgos, valsts publiskā sektora struktūras, kuras pilnvarotas turēt klientu kontus, un EEZ izveidotas ieguldījumu sabiedrības). Attiecībā uz šādiem dalībniekiem Latvijas Banka, izvērtējot riskus un ņemot vērā normatīvo aktu prasības, var rakstiski vienoties ar šādu dalībnieku par naudas līdzekļu nodrošināšanu EKS maksājumu izpildei.

9.4. Izpildes kritēriji tiek regulāri monitorēti.

EKS piekļuves kritēriji nav saistīti ar riska kritērijiem, tāpēc tie neprasa Latvijas Bankas pastāvīgu to izpildes kontroli. Ja dalībnieks varētu vairs neatbilst institucionālajiem dalības kritērijiem (apturēta licence vai noteikti citi darbības ierobežojumi), Latvijas Banka saskaņā ar līgumu ar FKTK tiek nekavējoties informēta par šādiem gadījumiem un var nekavējoties apturēt vai izbeigt dalībnieka dalību EKS.

Secinājums. EKS dalības kritēriji ir objektīvi un saprotami, un nodrošina tās dalībniekiem godīgu un brīvu pieeju, tādējādi EKS **pilnībā atbilst IX** pamatprincipam.

X pamatprincips. Sistēmas pārvaldības kārtībai vajadzētu būt efektīvai, saprotamai un atklātai.

10.1. Pārvaldības principi ir skaidri noteikti.

EKS īpašnieks un operators ir Latvijas Banka. Latvijas Bankas Maksājumu sistēmu pārvalde nodrošina EKS operacionālo darbību un veic EKS pārraudzību. Latvijas Bankas Informācijas sistēmu pārvalde sadarbojas ar Maksājumu sistēmu pārvaldi, tehniski uzturot sistēmu, komunikāciju tīklu un serverus.

Lēmumu pieņemšanas procedūras un operacionālās un kontroles funkcijas skaidri reglamentētas Latvijas Bankas iekšējās procedūrās, Latvijas Bankas noteikumos, likumā "Par Latvijas Banku" un citos tiesību aktos.

Latvijas Banka normatīvo aktu grozījumus veic sadarbībā ar sistēmas dalībniekiem un LKA. EKS normatīvos aktus vai to grozījumus apstiprina Latvijas Bankas padome, un tie ir brīvi pieejami Latvijas Bankas interneta vietnē.

Strīdu un kļūdu gadījumos strīdi tiek risināti, ievērojot pušu tiesības un pienākumus, kas paredzēti "Sistēmas noteikumos dalībai EKS" un tiesību aktos.

10.2. Vienošanās par pārvaldību ir caurspīdīgas.

Latvijas Bankas, EKS operatora un īpašnieka, pārvaldes struktūra un informācija par vadību ir publiski pieejamas interneta vietnē. Operāciju funkcija skaidri nošķirta no pārraudzības funkcijas: Maksājumu sistēmu operāciju daļa atbild par EKS operacionālās darbības nodrošināšanu, bet Maksājumu sistēmu politikas daļa – par EKS pārraudzību.

10.3. Sistēmas operatora vadība ir skaidri atbildīga par darbību attiecībā pret sistēmas īpašnieku un plašāku finanšu sabiedrību, un atbildība ir skaidri noteikta.

Sistēmas operators regulāri sniedz Latvijas Bankas valdei un padomei pārskatus par sistēmas darbības rezultātiem un attīstības plāniem. EKS darbību pārrauga un auditē arī neatkarīgs iekšējais audits. Riska pārvaldības procesu Latvijas Bankā, t.sk. EKS, vada neatkarīgs darbības nepārtrauktības vadītājs.

10.4. Galvenie lēmumi tiek pieņemti pēc konsultācijām ar visām iesaistītajām pusēm.

Gandrīz visi EKS dalībnieki ir LKA biedri. Tādējādi Latvijas Banka sadarbojas ar sistēmas dalībniekiem, vispirms kā komunikācijas kanālu izmantojot LKA. Ar pārējiem dalībniekiem konsultācijas notiek atsevišķi vai uzaicinot tos piedalīties Latvijas Bankas un LKA rīkotajās tikšanās.

Visas pārmaiņas EKS tiek veiktas sadarbībā ar dalībniekiem, un pirms pārmaiņu ieviešanas tiek saņemts rakstisks dalībnieku atbalsts.

Papildus formālajām konsultācijām EKS atbalsta nodaļa sniedz konsultācijas dalībniekiem par jautājumiem, kas saistīti ar sistēmas darbību. Ja nepieciešams, tiek nosūtīta skaidrojoša informācija visiem dalībniekiem vai rīkotas tikšanās.

10.5. Īpašnieki atklāj mērķus un galvenos lēmumus operatoriem, lietotājiem, pārraugiem un jebkuriem citiem iesaistītajiem dalībniekiem.

Sistēmas attīstības mērķi, plāni un lēmumi tiek apspriesti ar operatoriem, lietotājiem un pārraugiem mutiskās konsultācijās un savstarpējā dokumentētā sarakstē.

Tā kā Latvijas Banka ir gan sistēmas īpašnieks, gan pārraug, pārraugi tiek iesaistīti visos ar EKS attīstību saistītajos projektos jau sākuma posmā. Informācijas apmaiņa starp šīm iesaistītajām grupām notiek, izmantojot iekšējos komunikācijas kanālus.

10.6. Pārvaldība ir efektīva, jo vadība ir stimulēta sasniegt zināmus mērķus sistēmai, tās dalībniekiem un sabiedrībai vispār, un tai ir arī attiecīgas iespējas un zināšanas.

Vadības pasākumus regulāri auditē Latvijas Bankas Iekšējā audita pārvalde. Iekšējā audita pārvalde ir no Latvijas Bankas vadības neatkarīga struktūra, kas sniedz ziņojumus Latvijas Bankas prezidentam un Latvijas Bankas revīzijas komitejai. Turklāt ārējais auditors (starptautiski atzīta auditoru kompānija) un Latvijas Republikas Valsts kontrole katru gadu veic Latvijas Bankas auditu. To audits ir vērsts uz Latvijas Bankas finansiālo darbību, tomēr ārējam auditoram un Latvijas Republikas Valsts kontrolei ir tiesības pēc saviem uzskatiem veikt visu Latvijas Bankas darbību auditu.

Secinājums. Latvijas Banka nodrošina atklātu, saprotamu un efektīvu EKS vadību, tādējādi EKS **pilnībā atbilst** X pamatprincipam.

Pārraugi uzskata, ka EKS **pilnībā atbilst** I, II un VII–X pamatprincipa prasībām. Ieteikumu attiecībā uz II pamatprincipu pārraugi aicina ņemt vērā tādā mērā, lai tas nemazinātu EKS efektivitāti.

2. PIELIKUMS. LATVIJAS BANKAS PĀRSKATS PAR AS "ITELLA INFORMATION" SISTĒMAS PAŠNOVĒRTĒJUMU

Ar Latvijas Bankas padomes 2011. gada 13. janvāra rīkojumu Nr. 189/6 apstiprinātā "Latvijas Bankas politika maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" nosaka, ka atbildība par neliela apjoma maksājumu sistēmu drošu un efektīvu darbību jāuzņemas institūcijām, kuras nodrošina šo maksājumu sistēmu darbību, un to dalībniekiem, pēc iespējas saskaņojot sistēmu darbību ar Pamatprincipiem. Neliela apjoma maksājumu sistēmām Pamatprincipi jāpiemēro tā, lai nemazinātu šo sistēmu efektivitāti.

AS "Itella Information" nodrošina dažādus ar maksājumiem saistītus pakalpojumus, t.sk. AS "Itella Information" sistēma apstrādā starpbanku tiešā debeta maksājumus, nodrošinot ar klientu, uzņēmumu un kredītiestāžu savstarpējiem maksājumiem saistīto rēķinu informācijas automatizētu apstrādi. Naudas norēķinus par automātiskajiem maksājumiem kredītiestādes veic ārpus AS "Itella Information" sistēmas atbilstoši katras kredītiestādes norēķinu praksei. AS "Itella Information" sistēmu izmanto divu veidu dalībnieku grupas – kredītiestādes, kam tiešā debeta maksājumi ir viens no maksājumu pakalpojumiem, kurus tās piedāvā klientiem, un uzņēmumi, kas, izmantojot AS "Itella Information" sistēmu, saņem tiešā debeta maksājumus par sniegtajiem pakalpojumiem. AS "Itella Information" ir AS "Itella Information" sistēmas īpašnieks un operators. AS "Itella Information" sistēma ir vienīgā sistēma Latvijā, kas nodrošina starpbanku tiešā debeta maksājumu apstrādi.

Tāpēc AS "Itella Information" sistēma uzskatāma par sistēmiski ievērojamu neliela apjoma klientu maksājumu sistēmu. Saskaņā ar ECB 2003. gada jūnija vadlīnijām "Pārraudzības standarti eiro neliela apjoma maksājumu sistēmām" sistēmiski ievērojamām klientu maksājumu sistēmām jānodrošina atbilstība I, II un VII–X pamatprincipam.

2010. gada 2. pusgadā AS "Itella Information" veica AS "Itella Information" sistēmas pašnovērtējumu saskaņā ar minētajiem sešiem pamatprincipiem, izmantojot ECB 2008. gada aprīļa "Eiro sistēmiski nozīmīgu un sistēmiski ievērojamu maksājumu sistēmu pārraudzības novērtējuma saskaņā ar piemērojamiem "Sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu pamatprincipiem" nosacījumus" (tālāk tekstā – Novērtējuma nosacījumi). Pašnovērtējums attiecas tikai uz AS "Itella Information" sistēmu. AS "Itella Information" pašnovērtējumā izmantoja šādu vērtējuma skalu: "pilnīgi atbilst", "kopumā ievēro", "daļēji ievēro" un "neievēro". Pašnovērtējuma procesā AS "Itella Information" darbinieki un Latvijas Bankas darbinieki apsprieda visus ar Pamatprincipiem saistītos jautājumus, un AS "Itella Information" pašnovērtējumu pabeidza 2011. gada pavasarī. 2011. gadā pārrauģi, balstoties uz AS "Itella Information" veikto pašnovērtējumu, novērtēja AS "Itella Information" sistēmas atbilstību Pamatprincipiem. Latvijas Bankas pārskats veikts, balstoties tikai uz AS "Itella Information" iesniegtajām atbildēm. Sniedzot viedokli par pašnovērtējumu, Latvijas Banka ņēma vērā, ka AS "Itella Information" ir komercsabiedrība, kurai jāievēro korporatīvie noteikumi, tāpēc AS "Itella Information" nevar pildīt daļu no Pamatprincipu prasībām, kas nosaka komerciāli aizsargātas informācijas publiskošanu.

Saskaņā ar "Latvijas Bankas politiku maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" Latvijas Banka konsultē institūcijas, kas nodrošina neliela apjoma maksājumu sistēmu darbību, par riskiem, kuri saistīti ar maksājumu sistēmām, un Latvijas Banka var izteikt viedokli par attiecīgās sistēmas atbilstību Pamatprincipiem, kā arī ieteikumus maksājumu sistēmas darbības uzlabošanai. Latvijas Banka ir neatkarīga, īstenojot

pārraudzības funkciju. Šis dokuments ietver Latvijas Bankas viedokli par AS "Itella Information" sistēmas pašnovērtējumu.

I pamatprincips. Visās saistītajās jurisdikcijās vajadzētu būt labi veidotai sistēmas juridiskajai bāzei.

AS "Itella Information" sistēmas dalībnieku un AS "Itella Information" attiecības nosaka noslēgtais līgums (tālāk tekstā – Sadarbības līgums) un tā pielikumi. Sadarbības līgums tiek slēgts ar katru dalībnieku atsevišķi. Sadarbības līguma paraugs nav publiski pieejams, taču tas pieejams pēc potenciālā AS "Itella Information" sistēmas dalībnieka pieprasījuma. Sadarbības līgumu regulē Latvijas Republikas Civillikuma un Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likuma nosacījumi. AS "Itella Information" sistēma nav noteikta par sistēmu Latvijas Republikas likuma "Par norēķinu galīgumu maksājumu un finanšu instrumentu norēķinu sistēmās" kontekstā.

AS "Itella Information" vērtējums: pilnībā atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Latvijas Banka piekrīt AS "Itella Information" vērtējumam un uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma **pilnībā atbilst** šā pamatprincipa prasībām. Ņemot vērā, ka AS "Itella Information" sistēmā nav ārvalstu dalībnieku, netiek vērtēta AS "Itella Information" sistēmas atbilstība Novērtējuma nosacījumu pamatjautājumam par juridiskajiem nosacījumiem ārvalstu dalībniekiem – *Juridiskie jautājumi ir sakārtoti tā, lai sistēmas noteikumi un procedūras ir tiesiski īstenojamas un prognozējamās, t.sk. īpaši juridiskie nosacījumi ārvalstu dalībnieku sistēmas pieejas nodrošināšanai* (Novērtējuma nosacījumu 1.3. pamatjautājums).

II pamatprincips. Sistēmas noteikumiem un procedūrām vajadzētu sniegt tās dalībniekiem skaidru izpratni par sistēmas ietekmi uz katru no finanšu riskiem, kas tiem rodas, piedaloties sistēmā.

Katram AS "Itella Information" sistēmas dalībnieka veidam – kredītiestādei vai uzņēmumam – Sadarbības līguma saturs ir vienāds, taču katram AS "Itella Information" sistēmas dalībniekam var atšķirties Sadarbības līguma pielikumā pievienotā informācija, kas ir vienošanās rezultāts ar katru dalībnieku. AS "Itella Information" sistēmas procedūras, kas saistītas ar pakalpojuma darbību un finanšu riskiem, kā arī cita AS "Itella Information" sistēmas darbību aprakstošā informācija iekļauta Sadarbības līguma mainīgajā daļā, t.i., pielikumā. Tādējādi nav iespējas pārliecināties, ka visiem AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem tiek sniegta vienota izpratne par šīs sistēmas darbību un ietekmi uz finanšu riskiem, kas tiem rodas, piedaloties AS "Itella Information" sistēmā. Turklāt šīs sistēmas dalībniekiem nav pieejama informācija par to, vai kāda cita dalībnieka līgumā noteiktas AS "Itella Information" sistēmas procedūras nerada ietekmi uz to finanšu riskiem. Sadarbības līgumā nav iekļauta informācija par AS "Itella Information" sistēmas darbību ārkārtas situācijās. AS "Itella Information" klientu apkalpošanas nodaļa izskaidro AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem tās darbību un palīdz risināt radušos jautājumus un problēmas.

AS "Itella Information" vērtējums: pilnībā atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Latvijas Banka uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma šo pamatprincipu **kopumā ievēro**. AS "Itella Information" sistēma nenodrošina pilnīgu atbilstību vienam no Novērtējuma nosacījumos norādītajiem pamatjautājumiem – *Sistēmas vadības un risku ierobežošanas dokumentācija ir aktuāla, visaptveroša un saprotama* (Novērtējuma nosacījumu 2.2. pamatjautājums).

Norādījums. Lai veicinātu AS "Itella Information" sistēmas dalībnieku vienotu un skaidru izpratni par šīs sistēmas darbību kopumā un finanšu riskiem, kas tiem var rasties uz citiem AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem attiecinātu procedūru dēļ, Latvijas Banka norāda, ka nepieciešams AS "Itella Information" sistēmas darbību aprakstošo informāciju, kas ietekmē visus dalībniekus, t.sk. procedūras, kas saistītas ar pakalpojuma darbību un finanšu riskiem, iekļaut Sadarbības līguma nemainīgajā daļā, nodrošinot, ka tā ir vienāda visiem AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem, turklāt Latvijas Banka iesaka iekļaut Sadarbības līgumā informāciju par AS "Itella Information" sistēmas darbības nosacījumiem ārkārtas situācijās.

VII pamatprincips. Sistēmai vajadzētu nodrošināt augstu drošību un operāciju uzticamību un paredzēt rezerves iespējas dienas darījumu apstrādes savlaicīgai pabeigšanai ārkārtas situācijās.

AS "Itella Information" sistēmas operacionālās un tehniskās procedūras iekļautas Sadarbības līgumā. AS "Itella Information" sistēmas drošības politika un procedūras izveidotas saskaņā ar ISO 27001 standartu. Ar šīs sistēmas dalībniekiem tiek pārrunāta drošu sakaru kanālu izveidošana informācijas saņemšanai un nosūtīšanai. Mainoties informācijas glabāšanas, pieejas vai apmaiņas tehnoloģijām, tiek pārskatīti arī iekšējās drošības noteikumi. AS "Itella Information" valde definē galvenos drošības politikas virzienus. AS "Itella Information" sistēma neizmanto trešo personu ārpakalpojumus. AS "Itella Information" paredz katru gadu veikt AS "Itella Information" sistēmas iekšējo auditu. AS "Itella Information" sistēmas funkcionālais apraksts ir AS "Itella Information" iekšējais dokuments. Šīs sistēmas pārmaiņas tiek atsevišķi testētas. AS "Itella Information" sistēma nodrošina augstu pieejamības līmeni. Tās nepārtrauktības mērķi ir noteikti uzņēmuma negadījumu seku novēršanas plānā. AS "Itella Information" plāno veikt negadījumu seku novēršanas plāna testus. Noteiktie mērķi nodrošina iespējas laikus izpildīt Sadarbības līgumā noteiktās saistības. AS "Itella Information" sistēmai paredzēti rezerves informācijas kanāli un darbības vietas.

AS "Itella Information" vērtējums: kopumā ievēro.

Latvijas Bankas viedoklis. Latvijas Banka piekrīt AS "Itella Information" vērtējumam un uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma **kopumā ievēro** šā pamatprincipa prasības. AS "Itella Information" sistēma nenodrošina pilnīgu atbilstību vienam no Novērtējuma nosacījumos norādītajiem pamatjautājumiem – *Sistēmas darbības nepārtrauktības plāns ir dokumentēts un tiek regulāri testēts* (Novērtējuma nosacījumu 7.13. pamatjautājums).

Norādījums. Latvijas Banka norāda, ka, lai nodrošinātu AS "Itella Information" sistēmas rezerves iespējas dienas darījumu apstrādes savlaicīgai pabeigšanai ārkārtas situācijās, nepieciešams veikt darbības nepārtrauktības plāna testus.

VIII pamatprincips. Sistēmai vajadzētu piedāvāt tādas maksājumu veikšanas līdzekļus, kas ir praktiski to lietotājiem un efektīvi tautsaimniecībai.

AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem un lietotājiem tiek nodrošināti efektīvi starpbanku tiešā debeta maksājumi. AS "Itella Information" sistēmas darbība regulāri tiek uzlabota, sasniedzot informācijas apstrādes kritisko minimumu. Katru mēnesi tiek vērtēta AS "Itella Information" pakalpojumu rentabilitāte. Pakalpojuma maksa tiek piemērota par tiešā debeta maksājumu transakciju un balstīta uz AS "Itella Information" izmaksām. Visas AS "Itella Information" sistēmas pārmaiņas tiek apspriestas ar dalībniekiem, tomēr tās, kuras ierosinājuši dalībnieki, tiek apspriestas tikai ar attiecīgo

AS "Itella Information" sistēmas dalībnieku individuāli. Pārējie AS "Itella Information" sistēmas dalībnieki tiek informēti par pārmaiņām un var izvēlēties tās izmantot vai neizmantot. AS "Itella Information" darbinieki regulāri analizē AS "Itella Information" sistēmas efektivitātes rādītājus.

AS "Itella Information" vērtējums: kopumā ievēro.

Latvijas Bankas viedoklis. Latvijas Banka piekrīt AS "Itella Information" vērtējumam un uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma **kopumā ievēro** šā pamatprincipa prasības. AS "Itella Information" sistēma nenodrošina pilnīgu atbilstību vienam no Novērtējuma nosacījumos norādītajiem pamatjautājumiem – *Visu sistēmas lietotāju vajadzības ir ņemtas vērā sistēmas projektā un tās attīstībā, piemēram, kooperējoties, konsultējoties un koordinējot attīstības plānus* (Novērtējuma nosacījumu 8.2. pamatjautājums).

Ieteikums. Lai AS "Itella Information" sistēmas attīstībā pēc iespējas ņemtu vērā visu tās dalībnieku intereses, Latvijas Banka ierosina par plānotajām pārmaiņām (t.sk. tādām dalībnieku ierosinātām pārmaiņām, kuras var skart citus dalībniekus) pirms ieviešanas konsultēties ar visiem AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem.

Papildu ieteikums par VIII pamatprincipu. Latvijas Banka norāda, ka Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā noteiktie maksājumu izpildes termiņi ar 2012. gada janvāri nosaka maksājumu izpildi līdz nākamās darbadienas beigām. Tāpēc būtu nepieciešams līdz 2011. gada beigām pārskatīt tiešā debeta maksājumu transakciju izpildes laikus AS "Itella Information" sistēmā, lai 2012. gada sākumā tās dalībniekiem nodrošinātu iespēju pildīt jaunās Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likuma prasības.

IX pamatprincips. Sistēmas dalības kritērijiem vajadzētu būt objektīviem un publiskotiem, lai veicinātu godīgu un brīvu pieejamību šai sistēmai.

AS "Itella Information" sistēmai var pievienoties Latvijas Republikā reģistrētas kredītiestādes un uzņēmumi, kuri sniedz automatiskās rēķinu samaksas pakalpojumu saviem klientiem un kuriem ir konts kādā no Latvijas kredītiestādēm. AS "Itella Information" norāda, ka katrai AS "Itella Information" sistēmas dalībnieku grupai tiek nodrošināti vienādi pievienošanās un atteikšanās kritēriji, taču tie nav publiskoti, un ar katru potenciālo AS "Itella Information" sistēmas dalībnieku individuāli tiek pārrunāti pievienošanās nosacījumi, t.sk. pakalpojuma cena.

AS "Itella Information" vērtējums: kopumā ievēro.

Latvijas Bankas viedoklis. Latvijas Banka piekrīt AS "Itella Information" vērtējumam un uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma šo pamatprincipu **kopumā ievēro**. AS "Itella Information" sistēma nenodrošina pilnīgu atbilstību vienam no Novērtējuma nosacījumos norādītajiem pamatjautājumiem – *Sistēmas pievienošanās un atteikšanās kritēriji ir noteikti objektīvi, balstoties uz atbilstošu riska un efektivitātes novērtējumu, un neierobežo dalībnieku konkurenci* (Novērtējuma nosacījumu 9.3. pamatjautājums).

Norādījums. Latvijas Banka norāda, ka, lai nodrošinātu godīgu un brīvu pieeju sistēmai, dalības kritērijus nepieciešams iekļaut Sadarbības līgumā un darīt pieejamus potenciālajiem AS "Itella Information" sistēmas dalībniekiem, kā arī ES vienotā tirgus kontekstā nepieciešams atcelt ģeogrāfisko ierobežojumu, ka AS "Itella Information"

sistēmai var pievienoties tikai Latvijas Republikā reģistrētas kredītiestādes un uzņēmumi.

X pamatprincips. Sistēmas pārvaldības kārtībai vajadzētu būt efektīvai, saprotamai un atklātai.

AS "Itella Information" sistēmas īpašnieks un operators ir AS "Itella Information", un sistēmas pārvaldības pasākumi ir skaidri noteikti. Informācija par tiem pieejama atbilstoši Sadarbības līgumam, un to kontrolē AS "Itella Information" valde. Ar AS "Itella Information" sistēmu saistītu lēmumu pieņemšanas process ir iekšēju procedūru kopums, kurā retos gadījumos tiek iesaistīti AS "Itella Information" sistēmas dalībnieki. Pārskati par AS "Itella Information" sistēmas darbību un nepieciešamo uzlabojumu veikšanu tiek iesniegti AS "Itella Information" valdei. Pārvaldes kontroli nosaka korporatīvās pārvaldes noteikumi un procedūras. AS "Itella Information" sistēma tika ieviesta atbilstoši izstrādātajam biznesa plānam, tomēr stratēģiskie plāni netiek fiksēti rakstiski.

AS "Itella Information" vērtējums: kopumā ievēro.

Latvijas Bankas viedoklis. Latvijas Banka piekrīt AS "Itella Information" vērtējumam un uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma šā pamatprincipa prasības **kopumā ievēro**. AS "Itella Information" sistēma nenodrošina pilnīgu atbilstību vienam no Novērtējuma nosacījumos norādītajiem pamatjautājumiem – *Sistēmas īpašnieki nodrošina informācijas par svarīgākajiem mērķiem un lēmumiem nodošanu operatoriem, lietotājiem, pārraugiem un pārējām iesaistītajām pusēm* (Novērtējuma nosacījumu 10.5. pamatjautājums).

Ieteikums. Lai pilnveidotu AS "Itella Information" sistēmas pārvaldes kārtību, Latvijas Banka ierosina, veidojot AS "Itella Information" sistēmas stratēģiskos plānus, tos fiksēt rakstiski un informēt AS "Itella Information" sistēmas dalībniekus par būtiskiem šīs sistēmas attīstības jautājumiem, ciktāl tas neskar komerciāli aizsargātu informāciju.

Secinājumi. Latvijas Banka uzskata, ka AS "Itella Information" sistēma **pilnībā atbilst** I pamatprincipa prasībām un **kopumā ievēro** II un VII–X pamatprincipa prasības. Latvijas Banka norāda, ka, lai nodrošinātu sistēmas atbilstību Pamatprincipiem, nepieciešams uzlabot atbilstību II, VII un IX pamatprincipam, savukārt ieteikumus attiecībā uz VIII un X pamatprincipu Latvijas Banka aicina ņemt vērā tā, lai tie neietekmētu AS "Itella Information" sistēmas efektivitāti.

3. PIELIKUMS. PĀRRAUGU PAVEIKTAIS SEPA PROJEKTĀ

2011. gadā Latvijas Bankas pārraugi turpināja vadīt NSDG, koordinējot sadarbību starp maksājumu tirgus piedāvājuma puses (LKA, VAS "Latvijas Pasts", FDL, AS "Itella Information", Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju asociācijas pārstāvjiem) un pieprasījuma puses (PTAC, MVKAKP, LDDK, Valsts kases, Latvijas Republikas Finanšu ministrijas un Latvijas Bankas pārstāvjiem). Attiecīgo institūciju un asociāciju pārstāvji savukārt koordinēja savas kompetences ietvaros esošos uzdevumus integrācijai SEPA. NSDG darbu virsuzraudzību veica NMSDG.

Pārraugi vadīja Latvijas Nacionālā SEPA plāna 3.0 versijas izstrādi. Latvijas Nacionālā SEPA plāna 2.0 versijā tika veikti grozījumi, iekļaujot informāciju:

par SEPA tiešā debeta maksājumu infrastruktūras (AS "Itella Information" SEPA tiešā debeta maksājumu sistēmas) ieviešanas termiņa pagarinājumu līdz 2013. gada 1. janvārim;

par SEPA saņēmēja identifikatora uzturēšanas lēmumu Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra datubāzēs, sākot ar eiro ieviešanas dienu;

par LKA plāniem atjaunot diskusiju par SEPA atbilstīgas Finansiālu datu apmaiņas vienotā standarta (*FiDAViSta*) versijas izstrādi pēc Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas projekta COM(2010) 775 (2010. gada 16. decembris) par tehnisko prasību noteikšanu kredīta pārvedumiem un tiešā debeta maksājumiem eiro un grozījumiem Regulā (EK) Nr. 924/2009 (SEPA regula) apstiprināšanas un par UNIFI (20022) XML standartam atbilstoša nacionālā standarta "klients–banka" posmā apstiprināšanu 2013. gada 1. pusgadā, kā arī par SEPA kredīta pārvedumu "banka–banka" posma ieviešanas pabeigšanas termiņa pagarinājumu līdz 2011. gada beigām;

par paveikto SEPA karšu ietvara otrā posma tirdzniecības vietu drošības standarta ieviešanā, t.sk. par SEPA karšu ietvara apakšgrupas apstiprinātajām rekomendācijām visām SEPA karšu maksājumos iesaistītajām pusēm, kā arī par SEPA karšu apakšgrupas atbalstu iniciatīvai ieviest Eiropas karti un par pārmaiņām starpbanku iekšzemes karšu maksājumu apstrādē Latvijā, kuru pamatā ir divpusējas starpbanku vienošanās;

par Latvijas kredītiestāžu pabeigto kredītiestāžu interneta vietņu papildināšanas darbu ar SEPA informāciju un kredītiestāžu darbinieku semināros iekļauto informāciju par SEPA jautājumiem. 16. septembrī LKA SEPA darba grupa izskatīja Latvijas Nacionālā SEPA plāna 3.0 versiju, un 22. novembrī to apstiprināja NSDG.

Atbilstoši minētajai SEPA tiešā debeta maksājumu infrastruktūras termiņa maiņai precizēti arī augsta līmeņa SEPA ieviešanas pasākumu priekšlikumi Latvijas Nacionālā eiro ieviešanas plāna 1. pielikumā "Pasākumu plāns vienotās Eiropas valūtas ieviešanai Latvijā", kurus kopā ar Latvijas Nacionālā SEPA plāna 3.0 versiju 2011. gada 6. decembrī NSDG iesniedza NMSDG. 2011. gadā pārraugi sagatavoja NSDG 6. un 7. progresa ziņojumu NMSDG.

Pārraugi koordinēja SEPA regulas projekta NSDG iesaistīto pušu viedokļu apkopošanu un nodošanu Latvijas Republikas Finanšu ministrijai un PSPWG:

7. janvārī pārraugi sadarbībā ar LKA SEPA darba grupas ekspertiem izskatīja SEPA regulas projektu, konstatējot, ka Latvijas kredītiestādes spēs izpildīt SEPA regulas prasības, ņemot vērā paredzamos SEPA prasību datumus. LKA SEPA darba grupā tika

diskutēti arī "klients–banka" posma standartu iespējamie risinājumi un turpmākā sadarbības procedūra ar LDDK;

4.–11. februāra rakstiskajā konsultācijā par SEPA regulas projektu NSDG viedoklī norādīts LKA atzinums, ka kredītiestādes neredz šķēršļus regulas ieviešanai Latvijā, kā arī papildināta ietekmes uz budžetu pozīcija, iekļaujot tajā Valsts kases iekšējo maksājumu apstrādes informācijas sistēmu pielāgošanas darbus atbilstoši SEPA prasībām un arī atbilstošo valsts budžeta un pašvaldību iestāžu iekšējo sistēmu, t.sk. VID un VSAA, pārmaiņu darbus atbilstoši SEPA prasībām. Tika arī norādīts, ka papildinātos PTAC (viena no regulas kompetentajām iestādēm) funkcijas;

17.–23. februāra rakstiskajā konsultācijā par potenciālajiem nišas maksājumiem Latvijā NSDG pārstāvji apstiprināja, ka Latvijā nav nišas maksājumu;

23.–27. septembra rakstiskajā konsultācijā par trīspusējās pārrunās (EK, Eiropas Parlaments un Eiropas Padome) apspriestajiem jautājumiem, t.i., daudzpusēja savienojuma maksu un vienota beigu datuma noteikšanu abiem maksāšanas līdzekļiem – SEPA kredīta pārvedumiem un SEPA tiešā debeta maksājumiem. Pārraugi piedalījās LKA SEPA darba grupas ārkārtas sēdē, kurā izskatīja trīspusējo pārrunu rezultātu un formulēja iebildumus attiecībā uz komunikācijas kampaņas prasībām un BIC datubāzes izstrādi. Pārraugi papildus norādīja, ka ārpus eiro zonas dalībvalstu maksājumu sistēmām trūkst pārejas datumu;

atkārtotajās rakstiskajās konsultācijās saistībā ar trīspusējo pārrunu turpmāko darbu un ņemot vērā pakāpeniskos precizējumus SEPA regulas tekstā, NSDG uzturēja iebildumu pret BIC datubāzes izstrādi, kā arī norādīja uz potenciālajiem riskiem *IBAN-only* prasību lietotājiem, t.i., klientam norādot tikai IBAN (bez BIC), palielinās nepareizi veiktu maksājumu risks. Atkārtotās konsultācijas notika visu oktobri un novembri.

Lai uzraudzītu progresu SEPA maksājumu ieviešanā Latvijas maksājumu sistēmā, pārraugi turpināja apkopot SEPA kredīta pārvedumu, SEPA tiešā debeta maksājumu un SEPA karšu ietvara SEPA indikatorus.

2011. gada 2. pusgadā 1 937.8 tūkst. jeb 95.0% no eiro veiktajiem kredīta pārvedumiem bija SEPA kredīta pārvedumi, t.i., pārvedumi, kuri atbilda SEPA prasībām "banka–banka" posmā. SEPA kredīta pārvedumos netiek iekļauti eiro veiktie kredīta pārvedumi uz trešām valstīm un steidzami eiro veiktie kredīta pārvedumi, izmantojot liela apjoma maksājumu sistēmas.

2011. gada 2. pusgadā tikai viena Latvijas kredītiestāde apstrādāja SEPA tiešā debeta maksājumus. Kā SEPA tiešā debeta maksājumi tika vērtēti tikai kredītiestādes iekšējie maksājumi – 32 maksājumi par kopējo summu 6.0 tūkst. latu. Starpbanku tiešā debeta maksājumi tika apstrādāti, izmantojot AS "Itella Information" sistēmu, kas vēl nav SEPA atbilstīga un tādējādi arī tajā apstrādātie maksājumi nevar tikt vērtēti kā atbilstoši SEPA prasībām.

Četri galvenie SEPA karšu ietvara indikatori Latvijā 2011. gada beigās bija šādi: 1) 1 207 Latvijas kredītiestāžu ATM (100%) bija migrējuši uz EMV (*Europay-Mastercard-Visa*) un atbilda SEPA prasībām; 2) 24.5 tūkst. tirdzniecības vietu termināļu (99.3%) bija migrējuši uz EMV; 3) 1 826.4 tūkst. debetkaršu (99.2%) atbilda EMV standartam un SEPA prasībām un 4) 329.7 tūkst. kredītkaršu (99.3%) atbilda EMV standartam un SEPA prasībām. 2011. gada beigās migrācija uz EMV standartu kartēm

nav pabeigta tāpēc, ka dažas no Latvijas kredītiestādēm 2011. gadā emitēja kartes bez EMV mikroshēmas.

2011. gadā 60.4% no visiem eiro un latu karšu maksājumiem izmantoja EMV standartu. 2011. gada beigās e-komercijas vidē 97.8% no Latvijas e-tirgotājiem (553) izmantoja *3D Secure* tehnoloģijas un 50.5% no visām kartēm bija pieteiktas *3D Secure* tehnoloģijai. 2011. gada 2. pusgadā 42.2% no e-komercijas transakcijām iekšzemē atbilda *3D Secure* tehnoloģiju prasībām.

2011. gadā pārraugi tika iesaistīti šādās galvenajās SEPA projekta aktivitātēs.

No 17. janvāra līdz 14. februārim pārraugi koordinēja Latvijas uzņēmumu dalību Eiropas Biznesa testa paneļa aptaujā par SEPA maksājumiem. Aptaujā tālākos uzaicinājumus un informāciju aktīvi sniedza MVKAKP, LDDK un LIKTA. Pavisam aptaujā piedalījās 358 uzņēmumi, t.sk. astoņi – no Latvijas. Galvenie rezultāti parādīja tirgus samērā nogaidošo attieksmi, kas saskanēja ar tobrīd risināmo jautājumu par SEPA regulu.

18. janvārī un 3. februārī pārraugi tikās ar Eiro projekta vadītāju un citiem Latvijas Republikas Finanšu ministrijas ekspertiem, daloties pieredzē par SEPA projekta koordinēšanu un Latvijas Republikas Finanšu ministrijas saistīto uzdevumu e-rēķina pakalpojumu jomā. 3. februāra sapulcē piedalījās arī bijušais NSDG un EK e-rēķinu ieviešanas ekspertu darba grupas loceklis Aigars Jaundālders un sniedza viedokli par Latvijas e-rēķina darba grupas potenciālo apjomu.

2010. gada nogalē–2011. gada sākumā, lai veicinātu klientu maksājumu drošību, ECB izveidoja Eiropas klientu maksājumu drošības forumu (Eiropas forums), kurā piedalītos Eiropas banku uzraudzības institūcija (*European Banking Authority*), ES valstu nacionālās centrālās bankas un uzraudzības iestādes, kā arī EK un Eiropola pārstāvji. Tika plānots maksājumu industrijas pārstāvjus iesaistīt Eiropas foruma rekomendāciju apspriešanā. Lai noteiktu klientu maksājumu drošības prioritātes Latvijā un par tām informētu Eiropas forumu, 2011. gada 3. februārī pārraugi organizēja NSDG sēdi. Sakarā ar to, ka viens no Eiropas foruma mērķiem ir veicināt sadarbību starp maksājumu sistēmas pārraugiem un maksājumu pakalpojumu sniedzēju uzraugiem maksājumu drošības jomā, NSDG ārkārtas sēdē piedalījās FKTK eksperti. Atbilstoši Eiropas foruma izvirzītajām tēmām NSDG norādīja šādas prioritātes: 1) karšu maksājumu jomā: uzņēmumi izteica nepieciešamību domāt par drošības jautājumiem karšu maksājumiem internetā, savukārt bankas izteica bažas par to, vai Eiropā ir komerciāli pamatota nepieciešamība noteikt ieviešanas beigu datumu tikai viedkaršu izdošanai; 2) attālināto maksājumu jomā: FKTK eksperti norādīja, ka e-komercijas joma Latvijā attīstās ciešā sadarbībā ar kredītiestādēm. Kredītiestādēm ir saistoši "Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku informācijas sistēmu drošības normatīvie noteikumi", kas ietver arī divu faktoru autentifikāciju maksājuma uzdevumu iesniegšanai "klients–banka" posmā un lielā mērā atbilst starptautiskajiem informācijas drošības standartiem. FKTK viedoklis par attālinātajiem maksājumiem paredz neatļaut vai stingri regulēt un uzraudzīt maksājumu starpniecības pakalpojumus starp klientu un internetbanku tā, lai nodrošinātu klienta autentifikācijas līdzekļu nepieejamību citām personām. 2011. gada 14. februārī pārraugi nosūtīja NSDG viedokli Eiropas forumam. Pirmā Eiropas foruma sēde notika 22. februārī, otrā – 20. jūnijā. Forumā sēdē tika diskutētas apkopotās dalībvalstu prioritātes un nolemts Eiropas foruma 2011. gada darbu turpināt ar divām prioritātēm – attālinātajiem maksājumiem (*e-banking*) un karšu maksājumu internetā drošības rekomendāciju izstrādēm. Abu jautājumu risināšanai nolemts dibināt

apakšgrupas. NSDG tikās 27. jūnijā un pārrunāja aptaujas par karšu maksājumiem internetā Latvijas atbildes. 30. jūnijā pārraugi nosūtīja NSDG viedokli Eiropas forumam. 5. augustā pārraugi sadarbībā ar LKA Maksājumu karšu komiteju sniedza datu precizējumus. Trešajā Eiropas foruma sēdē 29. septembrī apakšgrupas informēja par tirgus apzināšanas darbu un izstrādātajiem rekomendāciju vispārējiem plāniem. Ceturtajā Eiropas foruma sēdē 1. decembrī diskutēti rekomendāciju projekti. Eiropas forumā pārraugi aktīvi komentēja rekomendācijas tajos problēmjaudījumos, kas bija iepriekš pārrunāti Latvijā, t.sk. par pārraugu potenciālo jauno uzdevumu pārraudzīt maksājumu tehnoloģijas, par stingrās autentifikācijas obligāto raksturu, par *comply or explain* principu rekomendācijām. Pirms Eiropas foruma sēdes 29. novembrī pārraugi tikās ar LKA Maksājumu karšu komitejas ekspertiem un rakstiski konsultējās ar FKTK IT daļas ekspertiem. Lai sagatavotu galīgo Latvijas viedokli par izstrādāto rekomendāciju projektiem, pārraugi 13. decembrī papildus tikās ar FKTK IT daļas ekspertiem un 20. decembrī – ar Latvijas Bankas Informācijas sistēmu pārvaldes ekspertiem. Latvijas atbildi sagatavoja FKTK IT eksperti, un pārraugi to 23. decembrī pārsūtīja uz Eiropas forumu.

28. februārī pārraugi sadarbībā ar Latvijas Bankas Grāmatvedības pārvaldi pabeidza Latvijas Bankas pašnovērtējumu atbilstoši ECB SEPA prasībām bankām kā maksājumu pakalpojumu sniedzējām un kā maksājumu pakalpojumu lietotājām.

No 4. marta līdz 8. aprīlim pārraugi sadarbībā ar Latvijas Bankas Starptautisko attiecību un komunikācijas pārvaldes ekspertiem koordinēja SEPA komunikācijas ekspertu darbu un rakstiskajā konsultācijā saskaņoja nākamo periodu SEPA komunikācijas norises. Diemžēl MVKAKP noraidīja iespēju iekļaut Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijas vispārīgajā uzņēmumu aptaujā divus jautājumus par SEPA mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. 3. maijā pārraugi koordinēja SEPA komunikācijas ziņojuma sagatavošanu un iesniegšanu NSDG. Pārraugi nodrošināja divu EPC brošūru publiskošanu latviešu valodā – IT pakalpojumu nodrošinātājiem un patērētājiem. 20. maijā pārraugi sadarbībā ar Latvijas Bankas Maksājumu sistēmu pārvaldes Kontu apkalpošanas un uzskaites daļas ekspertiem, Latvijas Bankas Starptautisko attiecību un komunikācijas pārvaldi, Valsts kasi un Latvijas Republikas Finanšu ministriju Latvijas Bankā organizēja semināru valsts pārvaldes iestādēm, kurā bez jau minētajiem piedalījās arī VSAA.

21.–29. martā pārraugi koordinēja LDDK un LKA konsultāciju NSDG ietvaros par "klients–banka" standartu. LKA saņēma komentārus no LDDK ar priekšlikumiem atjaunot *FiDAViSta* ar darījuma veida kodiem, izmantojot ISO 20022 standartu. Diemžēl LKA noraidīja iespēju atjaunot *FiDAViSta* līdz SEPA regulas pieņemšanai.

7.–12. aprīlī pārraugi koordinēja ECB aptauju par ECB rekomendācijas ieviešanu emitēt visas kartes tikai kā viedkartes (bez magnētiskās joslas), sākot ar 2012. gadu. LKA Maksājumu karšu komiteja sniedza atbildes, kurās noraidīja šādu iespēju galvenokārt pretrunas dēļ ar VISA un *MasterCard* spēkā esošajām prasībām. Līdzīgu viedokli puda arī pārējās ES valstu bankas, izņemot Luksemburgas bankas. ECB, papildinot rekomendāciju ar nepieciešamību bankām nodrošināt magnētiskās joslas bloķēšanu karšu transakcijām ārpus ES, LKA Maksājumu karšu komiteja komentēja šādu prasību kā nesamērīgu nelielajām bankām. 10. novembrī pārraugi sniedza šo viedokli PSPWG un novembrī nosūtīja to arī COGEPS rakstiskajā konsultācijā.

Pārraugi organizēja Latvijas Bankas viedokļa sagatavošanu par SEPA saņēmēja identifikatoru, kā arī apkopāja NMSDG AS "Itella Information", LCD, LKA un Latvijas

Republikas Uzņēmumu reģistra iesniegtās atbildes. 12. aprīlī pārraugi sadarbībā ar LKA SEPA darba grupas ekspertiem darba kārtībā izskatīja arī šo jautājumu. 13. aprīlī pārraugi šo jautājumu prezentēja Latvijas Bankas valdei. 18. aprīlī pārraugi šo jautājumu diskutēja ar Eiro projekta vadītāju. 9. maijā NMSDG nolēma, ka SEPA saņēmēja identifikatoru uzturēs Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra datubāzēs, sākot ar eiro ieviešanas dienu.

Pārraugi 12. maijā, 17. augustā un 26. oktobrī organizēja NSDG SEPA karšu ietvara apakšgrupas sēdes. SEPA karšu apakšgrupa turpināja iepriekšējā periodā sāktos darbus (atbildības pārdales krāpniecisku darījumu gadījumā shēmas izstrādi, SEPA karšu ietvara otrā posma prasības tirgotājiem u.c.), kā arī apstiprināja vairākas rekomendācijas karšu maksājumos iesaistītajām pusēm:

- 12. maijā aicināja patērētājus pieteikties uz Latvijas kredītiestāžu bezmaksas pakalpojumu "Droši maksājumi internetā";
- 19. septembrī aicināja tirgotājus iepazīties ar informāciju par "Droša e-veikala sertifikātu", ko piešķir Latvijas Tirgotāju asociācija.

2011. gada 18. maijā un 9. novembrī EK organizēja 6. un 7. SEPA Nacionālo darba grupu forumu, kurā Latviju pārstāvēja pārraugi – Latvijas Bankas eksperte. Forumā apspriests SEPA pamatproduktu migrācijas process katrā dalībvalstī un SEPA pārvaldes jautājums. Līdz ar citu valstu pārstāvjiem 18. maijā Latvijas pārstāve sniedza progresa ziņojumu par SEPA projektu Latvijā.

3.–9. jūnijā pārraugi piedalījās PSPWG darba plūsmā (*workstream*) par infrastruktūru sadarbības spēju, piedaloties darba dokumentu izstrādē.

No 29. jūnija līdz 10. augustam pārraugi gatavoja NSDG atbildi EPC konsultācijai par pārmaiņām EPC shēmu rokasgrāmatās, kā arī piedalījās LKA SEPA darba grupas 2011. gada 28. jūnija sēdē, kurā tika apspriesti EPC ierosinājumi. Pārraugi publicēja informāciju par EPC rokasgrāmatu pārmaiņām Nacionālajā SEPA Latvija interneta vietnē.

28. jūlijā pārraugi organizēja Nacionālās SEPA Latvija interneta vietnes papildināšanu ar SEPA barometru. SEPA barometrā ietverta informācija par 2011. gada maijā SIA "Factum" veikto iedzīvotāju aptauju "Naudas un banku sistēma Latvijā", kurā kredītiestāžu klientiem tika uzdots jautājums, vai viņi ir informēti par SEPA. 37% respondentu bija dzirdējuši par SEPA jaunajiem eiro maksāšanas instrumentiem. Pozitīvi var vērtēt to, ka salīdzinājumā ar 2010. gadu labi informēto iedzīvotāju īpatsvars audzis divas reizes (no 1.7% līdz 3.4%).

17. oktobrī pārraugi sadarbībā ar NSDG komentēja SEPA padomes e-SEPA semināra potenciālos darba kārtības jautājumus, kā pozitīvu atzīmējot to, ka seminārs ietver arī sadaļu, kas veltīta tikai valsts pārvaldes iestādēm, un kas arī ir ieinteresētas drošos, tūlītējos un garantētos bezskaidrās naudas maksājumos.

Pārraugi visu gadu nodrošināja SEPA projekta aktuālās informācijas ieviešanu Nacionālajā SEPA Latvija interneta vietnē.

4. PIELIKUMS. PĀRRAUGU PAVEIKTAIS PROJEKTĀ "TARGET2 VĒRTSPAPĪRIEM"

Latvijas Banka iesaistījās T2V projektā, lai vērtspapīru norēķinu sistēmu pārrauga statusā veicinātu Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu integrāciju ES valstu saskaņotā vērtspapīru norēķinu procesā eiro. Projekta īstenošana paredz saskaņot vērtspapīru darījumu norēķinus un samazināt pārrobežu norēķinu izmaksas vērtspapīru tirgus dalībniekiem. Latvijas Bankas pārraugi turpināja vadīt Latvijas T2V lietotāju grupu, koordinējot sadarbību starp LCD, Latvijas Bankas, FKTK, Valsts kases un LKA pārstāvjiem. Attiecīgo iestāžu pārstāvji savukārt koordinēja savas kompetences ietvaros esošos uzdevumus T2V projekta īstenošanā. Pārraugi turpināja darbu arī Latvijas Bankas T2V koncepcijas izstrādes darba grupā (Latvijas Bankas T2V darba grupa), kas tika izveidota saskaņā ar 2010. gada 12. augusta Latvijas Bankas valdes lēmumu "Par Latvijas Bankas TARGET2 vērtspapīriem projektu" un kurai tika dots uzdevums izstrādāt T2V projekta koncepciju, ietverot tajā T2V ietekmes novērtējumu uz Latvijas Bankas procesiem un funkcijām.

2011. gadā pārraugi tika iesaistīti šādās galvenajās T2V projekta aktivitātēs.

18. janvārī pārraugi tikās ar LCD un FKTK pārstāvjiem un pārrunāja nepieciešamību novērst Latvijā spēkā esošo tiesību aktu ierobežojumu – LCD nodot vērtspapīru norēķinus ārpakalpojumā Eirosistēmai, kas ir viens no T2V dalības līguma, kuru CVD parakstīs, pievienojoties T2V sistēmai, punktiem. Šajā jautājumā pārraugi konsultējās arī ar ECB.

14. februārī pārraugi piedalījās kopējā Ziemeļvalstu un Baltijas valstu (*Nordic-Baltic*) T2V NLG sanāksmē, kurā tika pārrunāti dažādi problēmjautājumi, kas katrai valstij radušies saistībā ar gatavošanos dalībai T2V. Pārraugi apsprieda Latvijai aktuālo jautājumu par tiesību aktu ierobežojumu un saņēma informāciju, ka T2V dalības līgums tiks papildināts ar atsauci, kas noteiks, ka līgums stāsies spēkā pēc regulatora atļaujas saņemšanas. Tas nozīmē, ka tiks pieļauta līguma izbeigšana, ja regulators aizliedz CVD uzsākt norēķinus T2V.

28. februārī Latvijas Bankas T2V darba grupa beidza T2V ietekmes novērtējumu uz Latvijas Bankas funkcijām un procesiem. LCD Latvijas Bankas sadaļu iekļāva *Assessment of TARGET2-SECURITIES impact on Latvian market community* (Latvijas T2V novērtējums), ko 29. martā LCD nosūtīja ECB.

1. martā pārraugi piedalījās ECB organizētajā NLG sekretāru sanāksmē, kur ECB pārstāvji iepazīstināja ar kopējo T2V projekta virzību un norādīja, ka 2011. gadā visām iesaistītajām institūcijām nepieciešams veikt iekšējo T2V budžeta plānošanu.

Latvijas T2V lietotāju sanāksmē 18. martā pārrunāta informācija par aktuālajiem T2V projekta jautājumiem, kas saņemta no T2V darba grupām, apstiprināts Latvijas T2V novērtējums un pieņemts lēmums atjaunot Latvijas Vērtspapīru notikumu standartu ieviešanas darba grupas (*Market Implementation Group*; MIG) darbu, kuru koordinē "Swedbank" AS. MIG jānodrošina atbilstība minētajiem standartiem, jo to ieviešana ir nozīmīgs priekšnoteikums T2V darbībā un tiem jābūt ieviestiem līdz T2V testēšanas sākumam. Sanāksmes dalībnieki sniedza prezentācijas par T2V funkcionalitāti.

Latvijas Bankas T2V darba grupas sanāksmē 10. jūnijā tika diskutēts par neskaidro Latvijas vērtspapīru tirgus dalībnieku nostāju attiecībā uz dalību T2V un apzināto iespējamo naudas līdzekļu apjomu, ar kuru, pievienojoties eiro zonai, saskaņā ar ECB padomes lēmumu Latvijas Bankai būs jāpiedalās T2V finansēšanā un kas ietekmēs tālāko Latvijas Bankas T2V projekta ieviešanu, u.c. aktuāliem jautājumiem. Sanāksmē

tika pieņemts lēmums iesniegt starpziņojumu Latvijas Bankas valdei, tajā informējot par projekta gaitu.

T2V NLG ekspertu sanāksmē 16. jūnijā notika diskusijas par T2V dalības līgumu CVD, tā galversijas apstiprināšanas plānu un centrālo banku, kas plāno piedalīties T2V ar norēķiniem nacionālajās valūtās, līguma parakstīšanas termiņiem. Sanāksmes dalībnieki tika iepazīstināti ar T2V darbības procesa apraksta dokumenta (*Business Process Description; BPD*) struktūru un sagatavošanas gaitu. BPD izmantojams par pamatu, izvērtējot nepieciešamās pārmaiņas Latvijas Bankas procesos un informācijas sistēmās.

17. jūnijā Latvijas Bankas Maksājumu sistēmu pārvalde piedalījās Eirosistēmas un TARGET2 nacionālo centrālo banku sanāksmē, kas tika organizēta, lai iepazīstinātu tās ar uzdevumiem un funkcijām attiecībā uz veiksmīgu vērtspapīru tirgu pievienošanu T2V. T2V valūtas dalības līguma 2. pielikums (*Currency Participation Agreement Schedule 2 T2S PROGRAMME PLANNING AND MONITORING*) izmantojams par pamatu, izstrādājot Latvijas Bankas T2V projekta plānu.

Saskaņā ar ECB 13. maija ieteikumu 29. jūlijā pārraugi nosūtīja ECB papildināto T2V ietekmes novērtējumu uz Latvijas Bankas funkcijām un procesiem, kā arī nosūtīja vēstuli LCD par situācijas attīstības scenārijiem gadījumā, ja LCD atliek pievienošanu T2V.

Septembrī LCD apstiprināja un nosūtīja izvērtēšanai ECB papildināto *Assessment of TARGET2-SECURITIES impact on Latvian market community*.

12. septembra sanāksmē ar LCD pārraugi diskutēja par LCD darbības attīstības modeli T2V. LCD informēja, ka 22. septembrī paredzēta Baltijas valstu CVD sanāksme par pievienošanās T2V plāniem.

26. oktobra Latvijas T2V lietotāju grupas sanāksmē LCD iepazīstināja ar jaunāko T2V projekta informāciju, t.sk. par T2V darbības uzsākšanas pārcelšanu uz 2015. gada jūniju, papildu izmaksām tiem CVD, kas pievienosies 2019. gadā vai vēlāk, u.c. informāciju. LCD prezentēja piedāvātos tā darbības T2V modeļus, kas paredz ciešāku Baltijas CVD integrāciju, kā arī informēja par kopēju Baltijas CVD lēmuma par dalību T2V pieņemšanas procesu. LCD prezentēja vērtspapīru notikumu apstrādes modeli T2V platformā. Latvijas Bankas Tirgus operāciju pārvalde prezentēja Latvijas Bankas monetāro operāciju norēķinu modeli T2V vidē.

17. novembrī pārraugi piedalījās ECB organizētajā NLG sekretāru sanāksmē. ECB pārstāvji iepazīstināja ar kopējo T2V projekta virzību, t.sk. ECB Padomes lēmumiem, vērtspapīru saskaņošanas jautājumiem, jaunāko T2V dokumentāciju un T2V savienojamības risinājumiem. Pārraugi informēja par Latvijas T2V lietotāju grupas darbu, pēdējo apspriedi, kurā pārrunātas T2V projekta aktualitātes, un T2V dalības līguma jautājumiem. Pārraugi informēja par Baltijas CVD tikšanos, par LCD piedāvāto tā darbības T2V modeļu prezentāciju, kas būtu pamatā LCD dalībnieku lēmumam par pievienošanu T2V, kā arī par to, ka LCD lēmums būs atkarīgs gan no tā klientu un kredītiestāžu lēmumiem, gan arī no NASDAQ OMX akcionāru lēmumiem, jo Baltijas valstu vērtspapīru infrastruktūras ir cieši saistītas.

Nākamais uzdevums Latvijas T2V lietotāju grupai ir novērtējuma par gatavību pievienoties T2V (*Feasibility Assessment*) veikšana līdz 2012. gada 29. jūnijam. Novērtējums ietver juridisko, funkcionālo, tehnisko, organizatorisko un tirgus gatavību. Jāsgatavo augsta līmeņa T2V adaptācijas plāns un jāapzina iespējamie šķēršļi T2V pievienošanās procesā.